

Vennesla Historielag Årsskrift 2002

Forsidebilde:

Bernhard og Sverre Moseidjord ved sagbenken på Kvarstein Sagbruk ca. 1938.

Vennesla Historielag Årsskrift 2002

Utgitt av
Vennesla Historielag
Oktober 2002

Innhold:

Presten Edwin og venndølene	4
<i>Av Nils Martinus Justvik</i>	
Rikstelefonen på Fossheim og den ukjente offiser	9
<i>Av Peder R. Tharaldsen</i>	
To rosemalte dører	15
<i>Av Emilie Marie Andresen</i>	
Dansen på Folkets Hus	19
<i>Av Reidun Arntzen</i>	
Holdeplass og stoppested ved banelinja på Kvarstein	21
<i>Av Solveig Andresen</i>	
Kvarstein Mølle	28
<i>Av Randi Moseidjord Fjellestad</i>	
Kvarstein Sagbruk	31
<i>Av Randi Moseidjord Fjellestad</i>	
Kattestein og kråkesølv	37
<i>Av Trygve Jortveit</i>	
Høgen	38
<i>Av Trygve Jortveit</i>	
Gunnar og Peder Berntsen, forretningsmennene på Tjovemonen	39
<i>Av Bård Joreid</i>	
Skule, skulevei og noen omveie	43
<i>Av Bård Joreid</i>	
Hallandsbrua	50
<i>Av Bård Joreid</i>	
Borkefletting i Vennesla	55
<i>Av Trygve Jortveit</i>	
Arkeologiske registreringer i området rundt Skjerehaugane	61
<i>Av Odd Arild Nordli</i>	
He dykken kyykken heime `os dykken?	67
<i>Historielagets dialektspalte Av Olav Jortveit</i>	
Å sjeise på nåttgammel is	86
<i>Språkprøve Av Olav Jortveit</i>	
Vennesla Historielags årsberetning for år 2001	87

Forord

Å lage et historisk årsskrift i Vennesla byr på mange og koselige stunder for oss som er satt til å arbeide med det. Først kommer spørsmålet om hva vi skal velge som emne fra det mangfoldet vi har å ta av i bygda vår. Skal vi velge emne fra fjerne tider, - fra steinalderen for eksempel? Eller skal vi ta frem tema fra vår nære fortid, tema der foreldre- og besteforeldregenerasjonene kjenner seg igjen? Og så kommer det store spørsmålet: Har vi noen som kan skrive om de emnene vi helst vil ha fram, og har de tid til det innen de tidsfristene vi må sette?

Venneslafolk er kanskje ikke mest kjent for å være arkeologisk interesserte. Derfor var det hyggelig for oss som arbeider med lokalhistorie i bygda at så mange begynte å spørre oss: Hva er det de graver etter på Skjerehuane? Finner de noe der? Det var ikke de store funnene som ble gjort der, men likevel... Små funn kan være nøkkelen til seinere og større funn som kan kaste lys over bygdas tidlige historie. I årsskriftet har vi i en av artiklene omtalte utgravningene.

Av og til velger ungdom fra bygda og barn av utflyttede venndøler historiske tema fra Vennesla – det være seg prosjektoppgaver på ungdomsskoler eller videregående skoler eller omfattende hovedoppgaver ved universitet og høyskoler. I år hadde vi flere slike arbeider vi kunne omtalt i årsskriftet. Valget var vanskelig. Som leserne vil se, valgte vi å spørre Nils Martinus Justvik fra Lillesand, om han var villig til å skrive fra sin hovedoppgave som omhandler Einar Edwins tid som sogneprest i Vennesla.

Redaksjonsnemnda har registrert at mange venneslafolk liker å prate, lese og til og med skrive om Vennesla slik bygda var i nær fortid, om ord og uttrykk som vi har brukt og kanskje bruker enda, om stedsnavn og navn på blomster, stein og ting som omgir oss. Vi ønsker innerst inne å ta vare på noe vi er redde skal gå i glemmeboka, noe som har vært verdifullt for oss og som vi mener våre etterkommere må vite om. Folk som går med slike indre følelser, kan finne mye av interesse i dette årsskriftet. Her kan du lese om alt fra gamle rosemalte dører på Kvarstein til kjæresteri på Folkets Hus. Er du interessert i Kvarsteins historie, har en jentetroika der skrevet mye som passer for deg. Folk på Moseidmonen og Tjovemonen kan finne mye fra sine lokalmiljø. Og er du "skrobbsolten" på meir stoff om dialekten vår, så er dette årsskriftet julegava for deg.

Nemnda som også i år har bestått av Odd Arild Nordli, Olav Jortveit og undertegnede, vil takke alle bidragsyterne. På hver deres måte gir dere oss og våre etterkommere interessante innblikk i bygdas historie. Vi takker også våre lesere for de tilbakemeldingene dere gir oss og for tips vi får om emner som ønskes tatt opp.

Vennesla i oktober 2002.

For redaksjonsnemnda

Trygve Jortveit

Presten Edwin og venndølene

Av Nils Martinus Justvik

(Red. anm.: forfatteren som har sine aner på Eikeland, har basert sin artikkel på en hovedoppgave i kristendom ved Høgskolen i Agder. Han underviser nå ved Dahlske skole i Grimstad).

Det er i all hovedsak et nokså nedslående bilde som tegnes av sogneprest Edwins 15 år i Vennesla fra 1922 til 1937. "Han datt mellom alle dei stolar som fanst i bygda.", forteller bygdebokforfatter Tveide om Edwin. Et annet utsagn om Einar Edwins sognepresttid i Vennesla fra 1922 til 1937 sammenfatter manges syn på Edwin, deriblant venndølen Olai Eikelands: "Han var en hyggelig mann med sterke kulturelle interesser. Men hans liberale teologi isolerte ham ganske sterkt fra de folkelige, lavkirkelige vekkelser som preget denne industribygda nord for Kristiansand i 20-årene. Kristelig sett er det en forholdsvis ensom mann som sitter i Vennesla prestegård og spiller piano, skriver religiøse romaner, populære viten-skapelige teologiske bøker og et stort antall avisartikler".

Flere slike utsagn kunne ha vært nevnt. De går i samme gate. Men er det bildet som tegnes sant? Var Edwin så ensom som det kan fortone seg? Var det ingen som tok kontakt med ham, ville bli kjent med ham, søke hans fortrolighet om et eller annet, gjerne religiøse spørsmål? Ble han skydd som pesten – først og fremst på grunn av sin meget liberale teologi?

Edwin hadde sin første prestetid fra 1917 til 1922 i Øvre Stjørdal i Trøndelag. Jeg skal trekke fram noe av det som skjedde i Øvre Stjørdal mens Edwin var prest der slik at leseren kan sammenligne med det som siden skjedde i Vennesla.

Edwins nest eldste sønn, som ble født i Øvre Stjørdal, uttaler seg svært positivt om tida i Trøndelag der familien fikk mange gode venner. Han erindrer fra barndomshjemmet mange godord om tida i Øvre Stjørdal. Selv var han for liten til å ha dannet seg noe inntrykk av tida i der. Sønnen til forpakteren på prestegården i Øvre Stjørdal i den tida Edwin var prest der har gitt til beste hva han husker om Edwin: "Han var gubbelur, strid og bestemt. Men han var grei og reinhårig mot forpakteren". Edwin ble opplevd som storkar: "Var velantrukket, også heime. Familien hadde med egen guver-nante, ei

sykepleierske til guttene... I tillegg hadde familien egen hushjelp." Når det gjaldt Edwins kirkelige arbeid, så hevder forpaktersonnen at "Edwin preka en religion - prega av forståelse." Edwin selv kunne kritisere menigheten sin, blant annet for dårlig oppmøte til gudstjenestene. Når det er sagt så kunne han også bli rørt over salmesangen i fullsatte kirker i prestegjeldet: "det gikk like inn i hjertedypet!" skriver han et sted.

Det skal likevel ikke stikkes under en stol - Edwin hadde sine uoverensstemmelser med folk i menigheten, og da særlig de såkalte personlige kristne eller "leseran" som forpaktersonnen kaller dem: "Han krangla mye med dem, og hadde lett for å få uvenner med denne flokken". Noen fra denne gruppa fór også visstnok med sladder om Edwin. En lengre avisdiskusjon i Stjørdalens Blad skal Edwin ha hatt med ei indremisjonskvinne.

Det var de konservative, ortodokse og lavkirkelige Edwin kom på kant med i lokalmiljøet uten at dette ser ut til å ha tatt glansen av Stjørdalstida. Forpaktersonnen mente at dette mye skyldtes at gruppa av lesere var få i prestegjeldet.

Edwin selv sier i kallsboka for prestegjeldet at han har lært noe vesentlig som prest gjennom de nærmere fem årene han oppholdt seg i Øvre Stjørdal; han står ikke lenger som dommer på prekestolen. Så skal det altså ha vært en prest av den mildere type som søkte sogneprestembetet i Vennesla. Familien ville hjem til Sørlandet, nærmere bestemt Kristiansand. Sogneprestembetet i Vennesla var ledig, og Edwin ble utnevnt 20. oktober 1922. Utnevnelsen kom svært uventet på venndølene - aldri har det på Sørlandet vært en mer liberal menighetsprest.

Det var nok Edwins meget liberale teologi som først og fremst ble vanskelig å forholde seg til. Han ble aldri utfordret til tale på noen av de fire bedehusene i bygda. Vi vet at andre prester av liberalt merke ble "prøvd" på et av bedehusene, - med hell. Han bestod prøven. Men med Edwin ville ikke vekelsesfolket ha noe å gjøre. Edwin skriver selv om dette i 1932 - i en bispevisitasberetning: "Den nuværende prest blir på grund av sit teologiske standpunkt isoleret av indremissionsfolket i overensstemmelse med den beslutning som i sin tid blev fattet på møtet i Calmeyergatens missionshus." (Edwin henviser her til "kirkemøtet" for de konservative i 1920 der det ble bestemt at alt samarbeid med teologisk liberale skulle opphøre). I visitasberetningen kommenterer Edwin flere forhold i Vennesla. Han starter med en svært positiv

*T.v. Einar Edwin – Prest i Vennesla 1922 – 37,
t.h. Gunnar Ramslien – Lærer Hunsfoss brukskole 1919 – 34*

omtale av det religiøse livet: "Det religiøse liv i Vennesla menighet er i det hele præget av kraft og inderlighet. Det er meget av personlig kristendom og utfoldes et stort arbeid for Guds rike." Men Edwin har sine kritiske merknader. Det er mye av dømmesyke i den kristen-domsform – vekkelseskristendommen - som råder grunnen. Den er heller ikke kirkelig, i så måte er venn-dølene likegyldige.

Edwin hadde det inntrykk at vekkelser var tilbakevendende fenomener nærmest hvert år og var knyttet til bestemte emissærer. Forkynnelsen hadde "utpræget suggestiv karakter", mente Edwin. Men Edwin fordømmer ikke vekkelsene totalt. Han mener de spiller en positiv rolle ved at mange mennesker ikke er i stand til å motta kristelig påvirkning uten gjennom suggestiv forkynnelse. Edwin hadde også sett at mange hadde blitt tatt hånd om i vekkelsene som tidligere "ligger under for slette tilbøieligheter." Edwin var bekymret for venn dølenes omgang med alkoholen.

I 1929 gikk det en større vekkelse i Vennesla der vekkelsesfolket fikk lov til å ta i bruk Vennesla kirke. Misjonsprest Glad var vekkelsestaler, men vi registrerer ikke Edwin som verken deltaker i vekkelsen eller at han hadde noe som helst med sin embetsbror Glad å gjøre. Edwins nest eldste sønn mener

faren så på vekkelse som en ortodoks form for kristendom. Alt som smakte av ortodoksi hadde Edwin svært liten sans for. I studietida ble han omtalt som ortodoksihater.

Våren 1927 hadde Edwin en artikkel i Fædrelandsvennen der han tok for seg den såkalte "Calmyergate-linja". Den umiddelbare bakgrunnen for dette var at lærer Ramselien fra Vennesla hadde stilt spørsmål til generalsekreæren i Indremisjonsforbundet J.M. Wisløff om det var rett å motta nattverden fra en liberal prest. Dette har falt Edwin tungt for brystet. Han antar at det er ham selv det siktes til - og kritiserer både Wisløff og Ramselien. Ramselien blir endatil kalt lokkefuglen. Spørsmålet skulle aldri vært stilt. Ramselien skulle selv finne ut av dette. Edwin argumenterer med kristenmenneskets frihet.

Ramselien har nok truffet ei ekstra øm tå hos Edwin da han brakte nattverden på bane. Jeg har gjennomgått kommunikantlistene (kommunikant er nattverd gjest) for Edwins periode i Vennesla. Jevnt over er dette ned-slående lesning. Svært få møtte opp. Edwin klaget over oppmøtet til natt-verden i den nevnte bispevisitasmeldinga fra 1932.

Ramselien og Edwin tørnet sammen et halvår etter den nevnte artikkelen fra våren 1927. Øvrebø Lærerlag hadde invitert stud.teol. Kvarstein til å foredra om pietismen. De fleste i forsamlingen likte det de hørte. Men etter et kritisk innlegg av Edwin, tok Ramselien ordet og gikk mot Edwin. Helt til slutt i møtet slo Edwin til lyd for et friere og friskere syn på livet. Han mente mange var redd for å vise at de hadde det, i frykt for omgivelsene.

Var hele Edwins prestedid i Vennesla en eneste lang motsigelse, eller fantes det lyspunkter? Edwin og familien fikk venner i bygda. Hans nest eldste sønn nevner flere navn – alle riktignok fra samme sosiale miljø som presten i bygda tilhørte: rektoren, ingeniøren og legen. Den samme sønnen mente at faren hadde mange som oppsøkte ham til samtale om vanskelige spørsmål. Så han mente faren hadde stor og god kontakt med folk. Den gode kontakt med folk flest var viktig for de liberale prestene. Det var en del av deres program på begynnelsen av 1900-tallet. De hadde valgt prestedtjenesten for å tjene folket.

Men Edwin må ha merket at ikke alt var som det skulle. Han satte i gang en litteratursirkel rettet mot folk flest. Da majoriteten viste seg å være funksjonærfruene fra fabrikkene, ble Edwin skuffet. I den første tida av Edwins sogneprestperiode meldte mange seg ut av Statskirken. Flere gikk til

Vennesla Frikirke, men ikke så mange som frikirkefolk liker å tro.

Et litt eiendommelig forhold som viser hvor vanskelig forholdet til Edwin kunne være, men som også viser hvor sterk tilhørigheten til Statskirken hos enkelte kunne være, skal trekkes fram. Flere av menighetsrådsmedlemmene fra Edwins tid gjorde sin jobb som medlemmer av rådet, men heller ikke noe ut over det. De flyttet sin religiøse aktivitet til bedehuset og møtte bare til kirkens møter når de ble nødt til det. For disse medlemmene av menighetsrådet var det uaktuelt å forlate kirken på grunn av at de ikke hadde "en kristelig prest" som en av dem skal ha uttalt.

Edwin mente at venndølene jevnt over var kirkelig likegyldige. Det kan selvsagt diskuteres om dette var sant. At mange industriarbeidere ikke hadde noe nært forhold til kirken og det liv som utfoldet seg der, kjenner vi fra andre industristeder fra samme tidsrom. Men Edwin mente at bildet ikke var helt svart. Den jevne venndøl benyttet seg av kirkens tjenester ved viktige hendelser i livet: dåp, konfirmasjon, bryllup og gravferd. Arbeiderpartiet som satt med makta i kommunen, blir berømmet av Edwin for sin imøtekommelse av kirkens behov.

Edwin med familie ble i Vennesla i 15 år. På grunnlag av det hans eldste sønn forteller, så dro ikke familien fra bygda på grunn av mistrivsel eller ute-stengelse fra folk flest. Det lå andre årsaker til grunn for flyttinga, ikke minst to av barnas videre utdanning. Av det som ovenfor er trukket fram fra tida i Vennesla, så representerer vel dette for Edwins del en passelig blanding av sorg og glede. Er det slik at på folkemunne er det de sørgelige trekkene som har fått mest vekt?

Heim kom kjuringen

Heim kom kju-rin-gen, bor-te var fe-et, u - te var au-go og sun-de var kne-et,

5
av var ar-men i arm-bogs - le-et. Å bæ-re meg for den stak-kars kju-rin-gen.

Rikstelefonen på Fossheim

og den ukjente offiser

Av Peder R. Tharaldsen

Det var i april måned 1940 og en av de første dagene etter at krigen kom til Norge. På vei utover mot Vikeland, like syd for Doktorsvingen, møtte jeg en norsk offiser. Slik jeg fremdeles ser ham for meg, var han over middels høy, slank og med det vi pleide å kalle militær holdning. Jeg var fjorten år og hadde ikke så god greie på vinkler og stjerner at jeg kunne fastslå mannens grad. Men at det var en høyere offiser, var jeg overbevist om. Vi hadde hørt at de norske styrkene lå ute ved Kvarsteinbrua, mens de tyske fremdeles befant seg nær byen, men på fremmarsj nordover.

Nå stanset jeg og spurte forsiktig:

”Vett du å langt tyskerane æ komme?”

”De er antagelig ved Dalane nå.”

Offiseren svarte vennlig, mens han rolig fortsatte marsjen.

Først senere kom jeg på det underlige i situasjonen. Her lå nordmennene ved Kvarsteinbrua, tre – fire kilometer unna, med tyskerne enda en knapp mil lenger syd, og så kom denne offiseren gående oppover veien, alene.

Hvem var han, den ensomme krigeren?

Gjennom de over seksti år som er gått siden den gangen, har jeg ofte spekulert på dette. Jeg har også fortalt om episoden til diverse personer, og da alltid tilføyd at offiseren måtte være minst kaptein. Kunne han også ha vært en desertør? Senest sist høst snakket jeg med en kjenning om det og avsluttet da med å si at dette ”mysteriet” får jeg visst aldri noen forklaring på.

Så kom ”Vennesla Historielag Årsskrift 2001”, med bl.a. en artikkel om den gamle rikstelefonsentralen på Fossheim. For meg var innlegget spesielt interessant da det lot til å skulle bringe løsningen på dette som for meg har vært en årelang gåte.

I artikkelen skriver Solveig Andresen at 10. april 1940 kom major Backer opp på sentralen og bestilte en samtale med overkommandoen som da var forflyttet til Hægeland. Utenom damene på sentralen, Ragnhild og Emilie (Milla) Tronstad, var også en mann i sivil til stede. Alle disse tre hørte hva som ble diskutert i telefonen, og kvinnene forteller at Backer ville prøve å stoppe

tyskerne ved Kvarstein, men han fikk ordre om å trekke seg tilbake

Etter å ha lest dette i årsskriftet, kom jeg til å tenke på offiseren som jeg møtte i april dagene 1940. Samtidig husket jeg en bok som en av mine døtre kjøpte til meg i Tyskland for snart tyve år siden. Boken som er på over syv hundre sider, heter "Als das Eis brach", og er skrevet av den tyske marinehistorikeren R.K. Lochner. Jeg kjenner ikke til at boken er oversatt til norsk, men den er referert til i boken "Kristiansand i krig" av Knut Mæsel, utgitt i 1995.

"Als das Eis brach" handler vesentlig om den tyske krigsmarines angrep på Norge i 1940, men den inneholder også en 58 sider lang "Epilog", hvorav 44 sider egentlig er en oversettelse til tysk av general Liljedahls dagbok for tiden 8.april til 7.mai 1940. Liljedahl var divisjonssjef og øverst-kommanderende for de norske styrkene i Kristiansand – avsnittet da krigen brøt ut.

I dagboken beskriver Liljedahl om sin ferd fra Kristiansand om morgenen 9.april, via Mosby, Hægeland, Evje, til Granheim i Bygland. Her overlater han 15.april kommandoen over styrkene i Setesdal til major Backer. Det som ikke fremgår av generalens dagbok, er at han denne dag, allerede ved sekstiden om morgenen, forsvinner ut av arenaen, og at hans stabsjef 2 timer senere – kl.08 – får beskjed fra ham om at Backer skal overta. Videre er det i dagboken heller ikke nevnt at det da på forhånd var avtalt et møte med tyskerne på Evje kl.11, der de norske skulle gi endelig beskjed om man skulle kapitulere. Liljedahl hadde da ikke gjort forberedelser for en annen løsning, det vil si å kjempe.

I følge generalens dagbok forlot han Setesdal og gikk på ski over Ånebjør, Pytten og Kvina til Sirdal, og videre til Suldal. En tur som 7.mai endte på Valldalseter nord for Røldal. Her ble generalen værende til 4.juli. I mellomtiden var krigen i Norge slutt, ved undertegnelsen av kapitasjonen i Trondheim 10.juni 1940.

Etter å ha lest artikkelen i årsskriftet, bestemte jeg meg for å studere disse dagboksidene nærmere, i håp om å finne noe med tilknytning til telefon-sentralen på Fossheim, og kanskje også til offiseren som jeg møtte på Vikeland. Jeg oppdaget da at det som Solveig Andresen forteller, stort sett stemmer med general Liljedahls notater. Han skriver at han om kvelden 10. april, mens han befinner seg på Hægeland, mottar telefon fra "Major B".

Her er å bemerke at Liljedahl i dagboken omtaler sine underordnede offiserer

kun med en bokstav. Men det er vel sannsynlig at han brukte forbokstaven i etternavnet, og at "B" i dette tilfellet vitterlig står for Backer.

Det er altså samtalen mellom Backer og Liljedahl som telefondamene overhører, og Backer forteller Liljedahl at en kjent borger av Kristiansand sitter ved siden av ham der på sentralen. Dette må være den "mann i sivil" som Solveig Andresen omtaler. Noen nærmere presentasjon utover dette får vi ikke av vedkommende. Men mannen bad om at det ikke måtte komme til kamp i de tett befolkede områder Mosby og Vennesla, hvor det nå befant seg en mengde evakuerte fra byen. Man burde videre ta hensyn til de store fabrikkene langs Otra. For øvrig hadde, i følge samme mann, tyskerne nå stående 4 – 5000 soldater i Kristiansand - området, og de skulle ha brakt i land mengder av krigsmateriell, deriblant panserkjøretøyer.

Liljedahl skriver i sin dagbok at han bad om Backers syn på situasjonen, hvor også faren for tyske flyangrep måtte tas i betraktning. Majoren skal i følge generalens dagbok ha rådet til en tilbaketrekning, noe som da burde gjennomføres i ly av mørket. Generalen skriver også at han til slutt gav Backer ordre om å trekke seg tilbake med alle sine styrker den kommende natt, for å opprette nye stillinger i Nomeland – Hægeland – området.

Dette siste stemmer med det som Ragnhild og Milla Tronstad skal ha overhørt. I følge dem ville majoren gjøre motstand, men fikk ordre fra generalen om å trekke seg tilbake.

På dette stadium i mine skrivelser var jeg temmelig overbevist om at det over seksti år gamle spørsmål om den ensomme offiseren på Vikeland i april-dagene 1940, nå var avklart, at det neppe var noen desertør jeg hadde møtt den gangen på vei til telefonsentralen, men derimot major Backer, kommanderende offiser for de norske styrkene i Mosby – Kvarstein – området. Likevel, der var fortsatt en liten tvil. For hvem var den "mann i sivil" som Solveig Andresen omtaler? Hvorfor var han ikke sammen med "Backer" da jeg møtte denne, og hvorfor fikk han likevel være til stede under majorens samtale med generalen?

Det kildemateriale jeg hadde til rådighet, var ikke så detaljert at jeg klarte å finne ut av dette. Derfor tok jeg kontakt med Backers eldste sønn, Finn. Vi var klassekamerater ved Kristiansand Katedralskole i årene 1940 – 1945. Han bor nå i Oslo, og er pensjonert høyesterettsdommer. Finn var meget hjelpsom og gikk gjennom sin fars etterlatte dokumenter, herav ikke minst en utførlig

rapport av 19.juni 1942 til Institutt for historisk forskning. Rapporten bygger på major Backers dagboknotater under selve hendelsene i april 1940. Også av denne rapporten fremgår det at Backer hadde en telefonsamtale med Liljedahl fra Vikeland rikstelefonsentral om kvelden 10.april.

Utenom hva jeg har beskrevet ovenfor med utgangspunkt i Liljedahls dagboknotater, kommer det i Backers rapport videre frem at majoren bilte til telefonsentralen på Fossheim angjeldende dag. Sammen med ham var sjefen for "Vestre gruppe", kaptein Rasmussen, overingeniør (senere administrerende direktør) ved Vest – Agder Elektrisitetsverk Johan Andresen og ingeniør Scheie. Andresen og Scheie var kommet til Backer for å be om at man valgte å ta eventuelle kamper med tyskerne lenger inne i landet, for å spare tettbebyggelsen. Overing. Andresen var for øvrig en av de sivilistene major Backer brukte for å skaffe seg informasjon om tyskerne. Dette skjedde ved at Andresen kjørte frem og tilbake mellom byen og Kvarstein – området. Av de opplysninger Andresen kom med, var blant annet at den tyske kommandant overfor direktør Oftedahl ved Kristiansand Elektrisitetsverk hadde uttrykt ønske om å utplassere luftvernskyts ved Nomeland og Kringsjø kraftstasjoner.

Telefonsamtalen med general Liljedahl begynte med at Rasmussen og Andresen først fikk snakke direkte med generalen om det de på forhånd hadde sagt til Backer. Deretter snakket Backer med Liljedahl om situasjonen generelt. Major Backer fremholdt da at hans flanker var meget utsatt. Det var antagelig bare et tidsspørsmål når fiendtlige motoriserte avdelinger over Greipstad kunne komme opp mot retrettlinje Hægeland. På veien fra Kristiansand mot øst hadde tyske styrker passert Eidet og kunne true ret-rettlinsen mot Vegusdal såvel over Ålefjær – Hunsfoss som over Erkleiv og Senumstad. Man må være oppmerksom på at den gang var ikke Varoddbrua bygd, slik at veiforbindelsen østover gikk om Ålefjær – Birkeland. Backer anbefaler derfor, hvis det var divisjonssjefens mening at styrken foreløpig skulle unngå kamp, at den ble trukket så langt tilbake at flankene var noenlunde sikret av andre avdelinger. Liljedahl var enig i dette, og etter at samtalen var slutt, antagelig omkring kl.21, ble ordre om tilbakemarsj til nye stillinger gitt 10.april kl.21.35. Tilbaketrekning til området Reiersdal – Langevatn ble deretter iverksatt samme natt.

Det er ellers klart at Liljedahl tidligere på dagen hadde gitt muntlig ordre om at man ikke skulle skyte, men søke å oppta forhandlinger hvis tyskerne

rykket frem. Denne ordren hadde Backer modifisert til at det skulle skytes varselskudd, men hvis fienden ikke stoppet opp, skulle det kjempes. Senere på dagen hadde major Backer flere ganger prøvd å ringe divisjonskommandoen på Hægeland. Problemet var imidlertid at man måtte gå gjennom telefonsentralen i Kristiansand, og det ønsket han ikke å gjøre, av frykt for avlytting. Derfor var det at han utpå kvelden bilte til Vikeland telefonsentral for å få en direkte linje til Hægeland. Backer skriver at de ble vist inn i stua i 2. etasje der sentralbordet sto. Her startet de med å sørge for at alle telefonlinjer sørover ble koblet ut.

Etter disse opplysninger fra Finn Backer, må jeg med en viss skuffelse innrømme at min teori om den ensomme offiser på Vikeland i april dagene 1940, nok ikke holdt stikk. Selv den beskrivelse jeg gav av offiseren, stemte på ingen måte med det bildet Finn gav av sin far. Til tross for dette syntes jeg saken var så vidt interessant, og så nær knyttet til Vennesla, at jeg likevel ville fullføre manuskriptet, selv om en vesentlig omskrivning måtte til.

Men spørsmålet hvem var "mann i sivil", fant i hvert fall sin løsning. Vedkommende var altså overing. Andresen ved Vest – Agder Elektrisitetsverk. Dessuten var der med ytterligere to mann, kaptein Rasmussen og ingeniør Scheie.

I ettertid, og i lys av de dommer som ble avsagt – både Liljedahl og Backer ble stilt for retten etter krigen, -er det ganske klart at Liljedahl, i motsetning til Backer, var nokså defaitistisk, det vil si han trodde at motstand var nytteløst.

Dokumentene fra saken mot Backer viser likevel at samtalen fra Vikeland telefonsentral ikke hadde preg av dette.

Leser man derimot mellom linjene i Solveig Andresens artikkel, der Ragnhild og Emilie Tronstad hører på samtalen mellom majoren og generalen, får man et noe annet inntrykk. Der sies det at "Backer ville gjøre motstand, men han fikk ordre om å trekke seg tilbake fra Kvarstein". Det kan tyde på at selv om også Backer ønsket å spare tettbebyggelsen, var det for ham viktig å sikre den militære stilling. Samtalen mellom de to offiserene har kanskje derfor vært mer kontroversiell enn hva det skriftlige materialet gir inntrykk av. Ikke minst har Ragnhild gjort seg opp sin mening om samtalen i det hun utbryter: "Ja, og så lade oss i stikken!!" På meg virker det som om det er generalen utbruddet er myntet på.

Generalmajor Finn Backer (1894 – 1963). Bildet er tatt i 1949 da han var 55 år gammel. Foto utlånt a hans sønn Finn Backer.

Som nevnt ble begge offiserene tiltalt og stilt for retten. I 1947 ble Liljedahl dømt til 60 dagers vaktarrest. Også på grunn av alder var nok hans militære karriere på dette tidspunkt over. Han var født i 1882.

Backer, som allerede i 1945 var blitt utnevnt til general, møtte i februar 1948 for militær lagmannsrett. Her ble han frifunnet og fortsatte sin militære løpebane som avdelingssjef i Forsvarsdepartementet. Som senere pensjonist arbeidet han videre for Forsvaret med krigshistoriske studier. Han døde plutselig av hjerteinfarkt i januar 1963, nærmere 69 år gammel.

Og slik ender jeg denne historien som tok sitt utgangspunkt i en ukjent offiser på Vikeland ved krigsutbruddet. Jeg må bare konstatere at heller ikke nå greide jeg å løse gåten om vedkommendes identitet, og jeg kan nok bare gjenta uttalelsen jeg kom med for et års tid siden: "Dette "mysteriet" får jeg visst aldri noen forklaring på."

To rosemalte dører

Av Emilie Marie Andresen

Da årestuene ble erstatta av de nye hustypene, ble det vanlig at bøndene pryda rom og innbo med rosemaling. Motivstoffet som ble brukt i rosemalinga var felleseie over hele Europa, men de forskjellige land og landsdeler utviklet forskjellige stiler. I Vest-Agder er det på 1700- 1800-tallet registrert rundt 40 mer eller mindre aktive rosemalere. Nils Ellingsgard som har skrevet om rosemaling i Vest-Agder, sier at det bare er 8-10 rosemalere i fylket som han kan knytte til bestemte arbeid.

I Vest-Agder levde de første navnkjente rosemalerne i Fjotland, og herfra vokste det fram et malermiljø med forgreininger over hele Vest-Agder. Så vidt jeg vet var det ikke noen rosemaler med tilholdssted i Vennesla på denne tida, men det var vanlig at rosemalerne reiste rundt og utførte oppdrag.

Jeg har valgt å omtale to rosemalte dører.

Dør a)

Denne døra oppbevares nå på Kvarstein, men Gunnar Kvarstein sa at døra opprinnelig kom fra den gamle kirka i Vennesla som ble revet i 1830. Døra er 177 cm høy og 78 cm bred. Dørhåndtaket har kommet på i senere tid. I 1989 daterte daværende riksantikvar Håkon Christie den til å være fra 1750-1800. Motivet er en rytter og blomstervase. Hesten, med eller uten rytter, var et av de vanligste figurmotivene i folkekunsten. På 1700-tallet var rytterne som ble fremstilt ofte sagnfigurer som Roland og Burman. Rytteren på døra holder i den løftede høyre hånd et blåseinstrument, trompet eller horn. Dette kan muligens tyde på at det er sagnfiguren Roland som her er framstilt med hornet sitt Olifant. (Jeg understreker muligens siden dette naturligvis bare blir gjetninger.)

Roland var en historisk person, en greve fra Bretagne, som falt da bak troppen av hæren til Karl den store ble overfalt ved Roncesvaux i Pyreneene i 778. I folkefantasia og diktninga vokste han til over menneskelige mål. Over hele Europa ble han til idealet av en kjempe. I folkevisa om Roland fortelles det at tre maurerhærer angriper Roland og mennene hans. Roland blir bedt

Dør a)

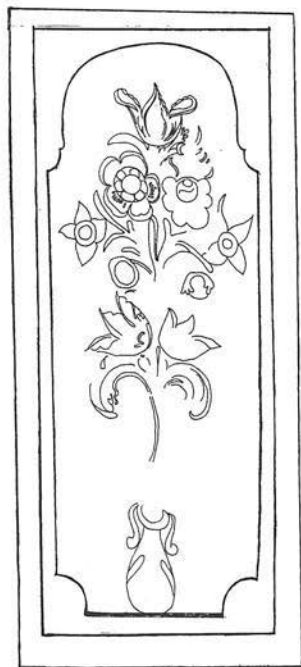
om å blåse i hornet sitt, Olifant, for å kalle på hjelp fra Karl den store og hæren hans. Men Roland nekter. Til slutt, da de strir med den tredje maurerhæren, triver Roland endelig hornet sitt og blåser av all si makt. "I hornet bles Roland der så han låg, så hardt at det huska i haugom."

Karl og mennene hans hører lyden, men de tror at Roland blåser bare for moro. Først ved den tredje lurblåsen snur Karl med hæren sin for å komme Roland til hjelp. Men da han rekker fram, er striden slutt og Roland nettopp død.

Dersom rytteren forestiller Roland er han i så fall naturalisert, dvs. at han er utstyrt med samtidas drakt. Han har blå jakke, rød trøye og et tørkle i hal-sen, svarte knebukser, hvite strømper og lange, svarte støvler. Vi ser en vridning av overkroppen, men ansiktet sees i profil. Halen til hesten har fått en fantasipreget utforming.

Motivet er på blå bunn og innrammet av en rød, knekket bue som er et typisk regencetrekk. Rundt denne finner vi brun, såkalt krillmaling, som var en teknikk der det ble laget hvirvler med mørk lasur oppå en lysere lasur med et skinnstykke som ble dreid rundt.

Blomstervase som motiv omtaler jeg under beskrivelsen av neste dør.

Dør b)

Dør b)

Denne døra er nå på Kvarstein, men kom opprinnelig fra Kristiansand der den skal ha blitt reddet fra en av bybrannene. Høyda på døra er 150 cm og bredde 83 cm. På dørramma er det spor av marmoreringsteknikk. Dørspeilen er malt blå og motivet er innrammet av en knekket regencebue som er utformet i treet. Motivet er en vase med blomster.

Blomstervasen fylt med roser, liljer og tulipaner dukket i Norge først opp på altertavler på begynnelsen av 1600-tallet. Nordby sier at blomster oppsatsen ble særlig populær etter at renessansen gikk over i blomster barokken. Blomsterbarokken fikk sin rikeste utvikling i Holland der den ble dyrket av billedkunstnere fra tidlig i 1600-årene. En årsak til denne stilbølga var at mange fremmede blomsterslag ble kjent ute i Europa gjennom de nye sjøveiene mot øst og vest. Sørlandet hadde på denne tida et nært samarbeid med Holland gjennom trelasthandelen

Vi ser øverst i blomsteroppsatsen en tulipan som var den store mote blomsten i blomsterbarokken. Vi kjenner ikke noe til tulipanen før 1559 da den dukket opp i Augsburg, direkte innført fra Tyrkia. Til Holland kom den i 1577. Den dukker opp i kobberstikk alt rundt 1580. I folkekunsten i Norge hører den sjøen til, den greier aldri å nå langt inn i landet.

Hvis vi sammenligner tulipanen på toppen av oppsatsen med tulipanen på dør a), ser vi at tulipanen på dør b) er mer naturalistisk malt. Nordby sier at den usikre måten tulipanene ble malt på i begynnelsen av rosemalings perioden tyder på at de ikke hadde annet å se etter enn kobberstikk eller tresnitt. Men det var også en hovedregel at rosemaleren aldri tegnet av etter naturen.

Av de mer eller mindre fantasipregede blomstene vil jeg også omtale den såkalte rosa; en sirkel omgitt av kronblad. Vi ser at rosa på døra er utstyrt med fem kronblad – fembladrose. Rosene og liljene var middelalderens hovedmotiv i den kristne kirkas symboltradisjon, knyttet til forestillingen omkring jomfru Maria. At slike forestillinger kan ha vært levende de første århundrene etter reformasjonen er sannsynlig. Ellingsgard sier at stilhistorisk hører disse plantene hjemme i blomsterbarokken, men i Vest-Agder får de en stilisert, nesten skjematisk utforming som gjør dem til typiske Vest-Agder roser. Vi ser også to hvite, spisse såkalte stjerneroser. På dør a) er blomsteroppsatsen symmetrisk oppbygd. Symmetrien er ikke helt gjennomført på dør b).

Kilder:

Ellingsgard, Nils "Rosemaling i Vest-Agder", Vest-Agder Fylkes museum 1985

Liestøl, Knut "Utvalg av norske folkeviser" Jacob Dybwads forlag, Oslo 1947

Nordbye, Ragnar "Tulipanen som kanskje ingen tulipan var",

Vestfold minne 1958

Naar man lægger sig, bør man vende Skoene eller tøflerne med Taaspidsen fra sengen; thi ellers kunde Mara stige op i dem og fra dem igjen op i Sengen og plage den Sovende.

Reidun og Harry i 1948. De forelsket seg på Folkets Hus.

Dansen på Folkets Hus

Av Reidun Holmquist Arntzen

Det var søndagskveld. Hvor skal du hen? På Huset selvfølgelig. Det er Harry i Boligen som spiller i kveld. Ungdommen kom i flokk og i følge. Det var unge og "gamle" i 30-40 års alderen. Spill en vals Harry, foxtrot – tango... Harry spilte. Det var humør og glede. De som ikke likte å danse satt på Galleriet og fulgte med og slang en eller annen bemerkning.

Første gang jeg var på "Huset" var i 1946 sammen med Gerd Langevold og Gerd Børjesen. Jeg bodde i Vågsbygda.

Det var mange kjekke Venneslagutter. Men det var en jeg spesielt la merke til. Han var just kommet hjem i fra sjøen. Han svingte seg i dansen. Endelig la han merke til meg og ba meg opp til en dans! Og det var Harry Arntzen. Og vi fortsatte og treffes på "Huset"

Vinterdag fyrte Gulborg Sjø opp i den store vedovnen.

Tangokavalerene. Foto hentet fra AUF-revyens program 1953.

Fra venstre Erling Mangseth, Arnfinn Torjussen, Egil Nordal og Valter Gunnufsen.

Så godt å komme inn i varmen når det var snø å kalt ute.

Vi måtte ut å kjøle oss når vi hadde danset oss varme. Da blei det å "døybes" i snøen. Smøre snøen godt inn i ansiktet på den du likte. En form for kjangsing.

Når vi gikk hjem om kvelden og ikke alle var stø på beina, ramla de nedover den bratte bakken. Det var ikke lov å ha drikkevarer med inn. De blei gjemt i frakkelomma i ganga eller noen lure gjemmesteder utenfor.

Ola hadde ei flaske på innerlomma og bydde Karl en tår. Karl tok flaska og drakk og drakk. Da han tok flaska fra munnen så han med store øyne på Ola: Fikk ikke du noe? Flaska var da tom.

2. påskedag var det dans på Huset. De som hadde vært på påsketur troppa selvfølgelig opp, brune og fine.

Tangokavalerene spilte også til dans: Erling Mangseth, Arnfinn Torjussen, Egil Nordahl og Valter Gunnufsen.

Nå har jeg vært gift med Harry i 52 år og "Huset" var det som brakte oss sammen.

Kvarstein stoppested hvor døra i midten førte inn til venteværelset. Til høyre var ekspeditørens rom, og til venstre var lager og vedskjul.

Holdeplass og stoppested ved jernbanelinja på Kvarstein.

Av Solveig Andresen

Da Setesdalsbanen åpnet i 1896, var det ikke stopp mellom Mosby og Vikeland. Begge disse stedene hadde stasjon med dobbelt spor på en strekning som var lang nok til at to tog kunne passere hverandre. Men allerede i 1896 ble det søkt om et stoppested på Kvarstein, og det kom ved Kvarstein skole i 1898. I 1901 ble det stoppested med ekspeditør til billettsalg og godsl levering. Første ekspeditør var Jørgine Håkonsen, kalt "Gina på Lønga". Hun bodde like i nærheten og var på plass i god tid før togene kom. Det gikk da seks tog om dagen, tre oppover og tre nedover. Avisene fra byen kom med halv seks toget om kvelden, og folk måtte sjøl hente dem. Da pleide det å være folksomt, og mange kom i god tid slik at det ble tid til å prate litt før

Parti fra Kvarstein. Grustakene til høyre.

toget kom. Om vinteren kunne de være i venterommet, hvor det var godt og varmt etter at Jørgine hadde lagt i ovnen.

Under anleggsperioden var det tatt ut grus syd for stoppestedet. Her var det sidespor. Det ble også brukt da de tok ut grus på Banemoen, mellom veien og heia. Det var grus til bygging av Sørlandsbanen. Grustakene er helt til høyre på bildet.

Det var også et sidespor ved stoppestedet der vogner med varer som skulle til Kvarstein ble kjørt inn, også gjødsel fra latrinene i byen som bøndene skulle ha på jordene. En kjøpmann i byen fikk kjørt opp vogner med mais i 100 kilos sekker som skulle males på mølla til Jøren Sagedal. Da Emil Jørgensen skulle sette opp nytt uthus i 1914, kjøpte han et vognlass med murstein. Videre transport foregikk med hest og kjerre. Varer til forretningene kom fra byen. Det var sendinger som var greie å ta på hand-kjerra. Ca. 1920 overtok Jørgine Greipsland som ekspeditør. Men i 1926 var det slutt med å ha betjening på Kvarstein stoppested som da igjen gikk over til å være holdeplass.

Tre Kvarsteinkarer kjører grus fra Banemoen: Jens Mykland, Toralf Mykland og Sverre Salvesen.

Grustaket ved siden av jernbanen. Helt til høyre skimtes stillaset de kjørte lassene ut på for å tippe grusen ned i jernbanevogner.

I skolegården bak stoppestedet.

2. og 3. klasse 1928 bak stoppestdet.

Jentene foran fra venstre: Åsta Holmene, Margit Hannevik, Ester Jakobsen, Gudny Moseidjord, Esther Sandell og Gunvor Rike. Guttene fra venstre: Harald Aas, Gunnar Moseidjord, ukjent, Albert Kløffjell, Toralf Tellefsen, Jørgen Aas, Ferdinand Moseidjord, Gudmund Neset og ukjent. Lærerinden er Guro Løvteit.

På holdeplassen ved Ravnåsveien ca. 1927. Fra venstre: Marie, Åse, Torgeir, Kristine, Åse og Kasper alle med etternavn Kristiansen, helt til høyre Ragnhild Mykland, f. Kristiansen. Kasper var fra Aurskog og arbeidet ved Setesdalsbanen.

På samme holdeplass noen år seinere. Fra venstre: Agnes Tånerud, f. Ravnås, Henry og Gunnar Moseidjord, Helga Ravnås, Ingeborg Ravnås, Bernhard Moseidjord og Anna Moseidjord, f. Ravnås. Foran er Doris og Aslaug Moseidjord?

Jernbanesporet krysset veien på toppen av Åskleiva. På grinda sitter Karl Salvesen og Karen Aas. Hun ble gift Skårdal.

*Ved Kvarstein stoppested 1939/40.
Fra venstre: Aslaug Løvteit, Otto Bronebakk, Trygve og Magne Løvteit.*

Kvarstein stoppested i tidsrommet 1938 og 1946 på samme side som det gamle lå. Nr. 2 fra høyre er Ragnvald Ødegård.

I 1927 begynte det å kjøre motorvogner. De var lettere å få i gang igjen etter en stopp i motbakke. Toget stoppet da hvor veien krysset banen. Nå ble det stopp ved Kvarstein Grind (før jernbanebrua på Mosbysida), Ravnåsveien, Nyland (ved Åsveien), Lunden og Goli.

Da Sørlandsbanen kom, ble den gamle bygningen på Kvarstein revet og erstattet med et leskur, maken til de som ble satt opp på de andre stoppestedene.

I 1946 ble en gutt fra Lindekleiv påkjørt av toget da han skulle krysse jernbanen på vei til skolen. Han døde av skadene han fikk. Foreldrene i skolekretsen engasjerte seg for å få stengt overgangen. Det førte til at stoppe-stedet ble flyttet over på den andre siden av sporet, og gjerde ble satt opp.

Kilder: Agder Historelags årsskrift 1990

Fra gamp til damp Setedalsbanen- de første hundre år. Arna Reinhartsen

Foto lånt av: Eldbjørg Rosenberg Andersen, Ragnhild Mykland, Tonny Nygård, Georg Salvesen, Aslaug Stenumgård og Judith Ødegård

Kvarstein Mølle med Kvarstein Sag til høyre

Kvarstein Mølle

Av Randi Moseidjord Fjellestad

Initiativtakere til Kvarstein Mølle var Olaf O. Aas og Jørgen Sagedal. Rundt århundreskiftet kjøpte de den gamle mølla fra Augland i Torridal. Tidligere hadde denne mølla stått ved Jegersberg. "Kvarstein Mølle" kom i drift i 1916. På Jegersberg og på Augland var mølla blitt drevet med vannkraft, men ved Kvarstein Mølle ble elektrisk kraft benyttet. Vennesla hadde året før, 1915, inngått en leieavtale med Kristiansand kommune som sørget for levering av strøm fra Kringsjå kraftstasjon.

Etter at mølla ble flyttet til Kvarstein ble det bygd en stor ny skorstein. På sørsiden, fra enden av vegg og helt fram til skorsteinen, var det tørkeloft. Det ble fyr i underetasjen og ei diger vifte blåste varm luft opp til kornet som lå stablet i striesekker på kornloftet i andre etasje. Med jevne mellomrom ble sekkene snudd. Det var viktig at kornet var helt tørt. Temperaturen i andre etasje kunne komme opp i 80-90 grader. Sekkene ble vinsjet opp til tredje

etasje. Der ble kornet tømt over i en beholder og rant videre ned og inn mellom de store møllesteinene. Den underste lå stille mens den øverste roterte. I steinene var det riller som førte kornet fra midten og ut mot kanten der det etter hvert rant ned i store tøysekker. Avstanden mellom steinene kunne reguleres og dermed kunne finheten på melet varieres. Med jevne mellomrom måtte steinene skjerpes. Det var nødvendig at overflata på møllesteinen hele tida var ujevn. Ofte satt "mølleren", Jørgen Sagedal og "sagmesteren" Bernhard Moseidjord med hver sin pigghammer for å skjerpe møllebladet. Ei knudrete overflate var nødvendig for å male kornet effektivt.

Etter skuronna om høsten kom folk fra hele distriktet med kornet sitt til Kvarstein Mølle. Det var vanlig praksis at bøndene fikk igjen det kornet som de selv hadde dyrket. Høsten var den travleste tida. Da sveiv mølla til seine kvelden. Doninga fra møllesteinene hørtes lang vei i de mørke kveldstimene og det kunne virke som om hele bygningen sto og skalv. Under krigen var hele bygda mørklagt og lyden fra mølla som malte og malte gav en spesiell stemning.

Ved mølla ble det malt alle slags typer korn. Mølla hadde også en egen havregrynspresser. Havregrynene ble skrelt i spesielle tromler og deretter presset. For å drive med mølledrift var det nødvendig med statlig tillatelse. Rundt på bygdene var det mange møller, og hver mølle hadde tillatelse til å male en viss mengde korn. Tillatelsen gjaldt et vist antall kilo korn som mølla hadde dispensasjon for å male. Ofte kom det kontrollører for å sjekke at reglene ble fulgt. Foruten en statlig "overkontrollør" var det også lokale kontrollører. Lokalkontrolløren for "Kvarstein Mølle" var Bernhard Moseidjord. Litt komisk blir dette siden han var etablert med sagbruk i andre enden av bygningen! Det kan vel diskuteres hvor effektiv denne kontrollen var!

Under krigen 40-45 tok myndighetene kontroll med all kornmalinga. Ingen måtte male mer korn enn de hadde lov til. Ved Kvarstein Mølle var de heldige og hadde "en kontakt" ved et av byens hoteller. Når kontrolløren, som kom fra Oslo, tok inn på hotellet var det ikke lenge før beskjeden nådde Kvarstein: "Nå er han her!" Det ble da nok tid til "å ordne" litt før kontrolløren kom fram. Under krigen ble det nok malt noen kilo ekstra både ved Kvarstein Mølle og andre steder. Mange strevde for å få nok mat og litt ekstra maling for venner og kjente var en kjærkommen håndsrekning.

Mange var det som putta ei hånd under havregrynspressa for å få seg litt

ekstra å tygge på! Det ble også malt en del korn for tyskerne under krigen. De trengte malt havregryn til hestene. Hestene fordøyer ikke hele havrekorn. De kommer ut igjen like hele og gir mer næring til småfuglene enn til hestene!

Noen år etter verdenskrigen ble Kvarstein Mølle nedlagt. Staten ønsket nå å sentralisere møllevirksomheten. Små bygdemøller ble ofte subsidiert for å legge ned. I 1950 ble bygningene og tomta solgt til Bernhard Moseidjord som allerede hadde sin sagbruksvirksomhet i samme bygning.

En av de gamle møllesteinene havnet som hagebord hos naboen, Torgeir Kvarstein. De andre møllesteinene ligger nedgravd i området. Havregrynspressen fra mølla ble solgt til Sand Mølle ved Grimstad. Fortsatt finner vi rester etter mølledriften i andre etasje på Kvarstein Sagbruk. Den høye skorsteinen ble dradd ned ved hjelp av heisekran i 1951. Mursteinene ble ren-set for murpuss og brukt som pipe på de nybygde husene til Henry Moseidjord og Gerhard Iversen på Kvarstein.

Bensin på Landhandelen

Arne Eikeland hadde i sin ungdom ein Harley Davidson. Han og kameraten hans, Olav Bakken, pleide å ta et renn med den rundt bygda av og til. Arne fylte bensin på Landhandelen. Der var ei bensinpumpe der antall liter kunden skulle ha blei pumpa opp i et måleglass. Derifrå blei bensinen tappa ned i tanken på bilen eller sykkelen. I den tida Arne og Olav var ute på vift sto Gyda på butikken og betjente pumpa. Hver gong ho trøkte pumpehåndtaket ned, fekk Arne et lite kick. For Gyda var barmfager og hadde utringa kjole i sommervarmen.

Då Arne hadde fått sine fem liter og Gyda var inne for å veksle, spurte han Olav som sat bak på sykkelen: "Så du dei brøsstane?" (Eike-landsfolk er kjent for å lespe). Nei, Olav hadde ikke sett noen bryster. Då Gyda kom ut igjen med vekslepengene sier Arne: "La mæ få fem liter te!"

Bernhard og Sverre Moseidjord ved sagbenken ca. 1938.

Kvarstein Sagbruk

Av Randi Moseidjord Fjellestad

Allerede i 1916 ble det etablert sagbruksvirksomhet i samme bygning som Kvarstein Mølle holdt til. Bernhard Moseidjord ble ansatt som sagmester og gikk inn i firmaet. Trelasthandelen var snart i gang. Tømmer ble kjøpt inn, både på stu og ferdig hogd. Om høsten pleide Bernhard å reise rundt på bygdene for å merke tømmeret som skulle hogges. På den måten var han sikret god kvalitet på trelasta.

Stokkene ble barket og kjørt til opplagsplass. På våren ble de målt opp og merket med B.M. Da Agder Skogeierlag ble stiftet tok de over handelen av tømmer. Kjøpere kunne bestille det de ønsket og tømmeret ble fordelt gjennom Skogeierlaget. I den første tida foregikk tømmertransporten ved hjelp av hest. Etter hvert kom imidlertid den første lastebilen og transporten ble mer effektiv. Fremskrittet var stort da wirene for å få tømmeret opp på lastebilen kom. Tidligere ble dette arbeidet gjort for hånd, en tung og farlig jobb.

Aktiviteten ved sag-bruket økte og etter hvert gikk også de tre sønnene til

Emil Jørgensen foran stav som er lagt opp til tørk

Bernhard inn i bedriften. Sverre, den yngste, hadde ansvaret for kontor og papirarbeid. Henry og Gunnar jobbet ute i sagbruket. Mye av arbeidet ved sagbruket besto i å skjære materialer for bygdas snekkere. Foruten materialer ble det også solgt listverk, panel og diverse annet utstyr til byggebransjen.

I en periode, tidlig i sagbrukets historie, ble det også skåret stav for tønneproduksjon. Stav er smådimensjoner av skurlast. Utenfor saga ble stavene stablet tett i tett. Staven ble levert til Kristiansand Tønnefabrikk. Av staven ble det bl.a. laget salttønner for konservering av fisk.

Det meste av tømmeret ble skåret til plank. "Huna", det ytterste laget på tømmerstokken, ble kappet for hånd i passelige lengder, og solgt som ved. "Huna" var også fin å bruke som brensel under vaskegryta, i bakerovnen eller under takka. I mange år var det Torgeir Kristiansen, Store Torgeir, som hadde arbeidet med å skjære opp hunveden. Etter hvert ble det slutt på dette arbeidet og istedet ble hunveden lagt i bunter og solgt videre til Norsk Wallboard.

Helt fra starten av sagbruksdriften var saga et populært sted for bøndene i distriktet. Her hadde de mulighet til å hente gratis sagespon og samtidig få en

Henry Moseidjord foran hunbunter som skal til Wallboarden

prat på kjøpet. Mangt et tema har vært diskutert mens hesten sto fullastet med sagespon og ventet. Etter hvert ble hesten erstattet med traktor eller lastebil, men tradisjonen med å slå av en prat forandret seg ikke...

Selv om "Mølla" ble lagt ned rett etter krigen var (og er) "Mølla" fortsatt et begrep blant folk på Kvarstein. På kveldstid fungerte "mølla" som et samlingssted for bygdas ungdom. Etter siste bussen fra byen på lørdags-kvelden var som regel "bua" full av ungdom. Ofte kunne det gå høylytt for seg. Mange ganger måtte sageierne bort på natta for å sjekke at det ikke lå ei sigarettglo eller annet brennbart igjen etter kveldens fest. Å få brann i sagbruket var det verst tenkelige som kunne skje. Ikke bare var alt inne i bygningen brennbart, men tett ved bygningen lå også butikken til Ottar Aas. En brann ville vært katastrofalt.

Sagbruket var ikke bare et arbeidssted for en håndfull mennesker, men også et samlingssted for folk både i og utenfor bygda. Mangt og meget av informasjon, både nyttig og unyttig, har vært formidlet mellom plankestablene. Historiene satt løst, både hos ansatte og besøkende. Ofte ble sagbladene

Palleproduksjon i "glansdagene"

stoppet til fordel for en prat. I perioder kunne det se ut som om aktiviteten på sagbruket var større ute enn inne! Under krigen var saga et samlingssted for å diskutere de siste krigsnyhetene. Ofte ble det konkludert med at "et godt rykte er bedre enn en dårlig nyhet"

Ved sagbruket leverte bygdas byggmestere inn sine bestillinger og tømmeret ble skåret i de rette dimensjoner. Etter hvert fikk også sagbruket mye levering til Norsk Wallboard på Vikeland. Det var både paller og annen emballasje. Dette var i en lang periode en sikker inntektskilde for sagbruksdriften. Etter hvert økte imidlertid konkurransen om bl.a. pallespikringa. For sagbruket ble det for vanskelig å få produksjonen av paller lønnsom, og andre overtok etter hvert denne gjeskjeften.

Etter hvert kom ferdighusprodusentene inn på markedet og byggebransjen ble mer spesialitet. Kundene ønsket å velge mellom ulike typer listverk, paneler etc. Det var vanskelig å holde tritt med denne utviklinga. Litt etter litt ble virksomheten ved sagbruket mindre. I 1995 ble den siste stokken skåret ved Kvarstein sagbruk. Det var Bernhard Moseidjord d.y., sønnesønn til den før-

Saga i nyere tid. Samlingsbua i forgrunnen

ste sagbruksmester, Bernhard Moseidjord som fikk æren av å skjære den siste stokken. Kvarstein Sagbruk var nå en saga blott. En 80 år gammel virksomhet var lagt ned. Et av bygdas samlingssteder gjennom flere generasjoner var borte. Fortsatt kan det hende at noen tar seg en prat inni "bua", men inne i de gamle bygningene er det stille.

Under visse Sygdomme er det godt at drikke sød Melk, som man først har ladet rinde igjennom et Kvistehul.

Det første "Fesl" man har havt paa et Saar,
maa man endelig brenne op.

Den siste tømmerstokken blir skåret ved Kvarstein Sagbruk, 1995.

Bernhard Moseidjord d.y. setter punktum for den virksomheten bestefaren, Bernhard Moseidjord, startet 70 år tidligere.

I "sagesponhåla" er der så godt som tomt for spon. Så populær var sponen at den nærmest ble spadd opp med teskje på slutten. Ingenting måtte gå til spille! Nå er sagbruksbygningen tom og bare ei sjelden gang kan en høre sagbladet går. Da er det som regel kun en stakk eller to som skjæres for familie eller venner. Tømmertomta er tom og det er allerede flere år siden plankestabler sto på rekke og rad. Ennå kan en imidlertid finne både planker og spiker inne i bygningen og leter en godt mellom støv og flis oppe i andre etasje kan en være heldig å finne noen kornrester- de siste minnene fra den gamle mølla.

"Skjæber" man med Munnen, og Vinden i det samme vender sig,
skal man blive saadan.

Synne med kattestein og kråkesølv. Foto: Trygve Jortveit

Kattestein og krågesølv (Kvarts og glimmer)

Av Trygve Jortveit

Ein dag Synne og bestefar var bak redskapsbua og henta ved, så fann Synne noen fine stein der. Noen var kvite og noen var flate og svarte.

” Se dei fine steina bestefar” sa Synne. Synne er frå Landvik og seier ”steina” der bestefar frå Vennesla seier ”steinane”.

” Åh. Dei var fine” sa bestefar. ”Den kvite er ein kattestein og den svarte er kråkesølv”.

Synne tok steinane med heim og viste dei til mammaen sin.

” Se mamma. kattestein og kråkesølv !”

“Åh så fine, dei må du passe godt på,” sa mamma.

Nå har Synne og bestefar gjøymt steinane under stabburet. Bare bestefar og Synne veit at dei ligg der. Synne gleder seg til neste gong bestefar kjem. Då skal dei opp i skauen til eit hol i fjellet der. For der er det fullt av kattestein og kråkesølv seier bestefar.

Høgen

Av Trygve Jortveit

Som liten fekk eg høre mange ferteljingar om spøkelse og gjenferd, men lite om det som blir kalla vardøger. Spøkelse eller gjenferd var her flust av rundt om i bygda. Hå henne dei viste seg var me godt kjend med me som vaks opp i Nesane. Det var noe nifst med spøkelse. Dei viste seg ikkje for alle. Skulle me få sjå dei, måtte me visst ha ein ekstra sans. Som liten trudde eg fullt og fast på spøkelse. Seinare er eg blitt litt i tvil om dei finnes. Mindre i tvil er eg om vardøgerfenomenet.

Stavinga vard i ordet vardøger er den same som me har i varde, åtvare, varsle. Det andre leddet skal kome frå gammalnorsk hugr som tyder hug, tanke, sjel. I staden for eit gjenferd er vardøger eit forferd, forvarsel.

Ein kveld eg sat og las ei bok om vardøgerfenomenet spurde eg kona mi som er frå Eikeland

”Vett du hå vardøger æ?”

”Ja menn”, svarte ho. ”Me kalte vardøger for høgen på Eigeland.”

Så fekk eg eit godt døme på høgenfenomenet. Ho fortalde:

”Då æ var liden, mens pappa ennå holdt på mæ å dyrke opp jorda på bureisingsbruket vårt på Bjellåsen, hadde dei Ola (eg bruker Ola her av di mange i Vennesla kjente mannen) til å arbeide for seg. Hver mårra kom han med hesten inn frå Veråsveien. Det hendte fleir gonger at mamma sa at nå kom Ola mæ hesten. Ho hørte dei ute i tunet. Men så viste det sæ at dei ikkje var i tunet. Dei kom ei stund seinare – sånn 5-6 minutte ettepå. Det hendt terå-mæ at mamma såg Ola når han kom uden at han var der. Då me prata om det heime, så kalte mamma og pappa det som skjedde for høgen. Det var et forvarsel. Dei sa at Ola hadde høgen. Mamma sa alltid at det var sjelen som kom føre.”

For meg var dette veldig interessant. Observasjonen er ein typisk vardøgerobservasjon. Det er au veldig interessant at dei på Eikeland bruker ordet høgen om vardøger. Ivar Aasen forklarar i si ordbok ordet hug med blant anna dette: ”Forvarsel, Forløber for en Fraværende, som er paa Veien til Stedet. *Eg hørde Hugen hans*”.

Gunnar Berntsens forretning. Her ser vi frå venstre: Gunda, Kristine, Peder, Arna Martin, Gunnar Berntsen og Bernhard Ravnevang.

Gunnar og Peder Berntsen, forretningsmennane på Tjovemonen

Av Bård Joreid

Butikkane te Gunnar Berntsen lå lissom pint heilt nere i krøsse mellom håvedveien og jernbanespåre te Hunsfos, ein lav etasje lå øve veien, mæ fire svære forretningsvindue og tri døre ,åsså va der ein kjelleravdeling mæ leilighed og lager som hadde udsikt mod jernbanen te Hunsfos . Her budde Gunnar Berntsen i mange år.

I vindue te venstre sett frå veien dreiv Gunnar Berntsen jernvarehandel. Det sto mæ tydeli skrift på ruda, og det va kje småtteri han hadde å sele, det va reine landhandelen i jernvare, han va aleine om denslas i bygda au. På neste vindu sto der malervare, men det va på et stadium der malinga bare forelå i polver. Skulle du male huse måtte du kjøbe Sinkhvitt og Linolje,

blande dettæ sammen te du fækk ein grei konsistens å stryge ud på veggen. Skulle du så ha farge på huse au , måtte du kjøbe brekkfarge, ja åsså jallt det å få rekti farge te heile huse noe som ikkje allti va så lett. På dei to rudane heilt te høggre sto der sko, han nevne ikkje skobutikken når han starte opp så den kom vel te noe seinare, men han dreiv mæ sko heilt te krigen kom.

Gunnar Berntsen starta opp forretningane sine i 1911. Ikkje nok mæ det for i 1918 bygde han et lavt bygg på 6x12 m. på andre sia a jernbanespåre te Hunsfos, og her starta han opp et Sykkelverksted. Han ansatte Arthur Syvertsen te å drive butikken, han va Bøsse-maker og Sykkelmaker frå Kr.sand.Slik gjekk det noen år, men alt i 1922 øveto Arthur Syvertsen sykkelverkstedet.

Æ tru forsyne mæ alle desse forretningane va dei einaste spesialforretningane i sitt slag i Vennesla den gonga og i mange mange år framøve. Denæ butikken skolle vise sæ å bli reine udlekkingsanstalten for nyetableringe i bygda, det va lissom her det meste a nye spesialbutikke i Vennesla starta. Her bejonte ny virksomhed som va mæ å teføre bygda noe nytt, va mæ å selvstendigjøre ho så og seie.

Men i tillegg te dessæ spesialbutikkane solte de heile tia glas, ovne og fiskeudstyr. Kortere periode hadde de parfumeri og kjøkkenredskabe au. Ette hvert kom Peder Berntsen, sønn te Gunnar inn i bilde, han hadde dreve som snekker både i Amerika og her heime,han øveto heile butikken i 1943. Men så skjedde det alså sommeren 1946 at frøken Larsen, som hadde vore ansatt på ein båghandel på Lund, kom og ville starte Vennesla Bokhandel, ho fekk plass i dei øverste vinduane mod veien, så va den fysste båghandel i Vennasla et faktum. Seinare fløtta ho te Ingemann Andersens hus då han for te Amerika. Så blei det eget flott hus på Graslia ,og nå æ de alså i sentrum.

Men lokalane hos Peder blei ikkje ståande tomme, for der flytta Grødem inn mæ modærne malerbutikk, seinare fløtta han ette båghandelen når huse te Ingemann Andersen blei ledi igjen, nå æ det både ein og to og tri malerbutikke i bygda. Så ville Peder starte trykkeri, han hadde fonne ein liden plass te det i kjellaravdelinga, trykkerie skolle heide Vennesla Trykkeri. En skolle ikkje tru der va plass te stort meir enn navne,men jamen fikk han ikkje stabla inn ein liden trykkmaskin au og her så det fyste trykkerie i Vennesla daens lys. Trykkerie blei solgt te Bergmann mod slotten a 50-årane , og han bygde både hus og trykkeri på Moseidmonen, og der trykkes det ennå, men onne et anna navn.

Her ser mi bilde frå Tjovemonen i 1917: 1. Gunnar Berntsens forretning. 2. Riksmålskulen litt i bakgrunnen mæ de typiske tage. 3. Soppa midt på bilde. 4. Kvarstein litt te høgre for Soppa inne i bjørka.

Det va frå dennæ butikken at Alf Berntsen, Peders nevø starta sitt firma mæ salg a oljepeise og ovne, og sto for udleveringa a olje te kaminane og hadde helles ettesyne mæ dei. Det måtte gå utruli godt, for det va kje lenge før det la sæ som ein oljeeim øve dei fleste tettstede i bygda i vintermånane. Så bygde Peder nytt lokale bare for jernvarehandel, det gikk noen år, men når sønn te Peder som skolle øveta døde svært ung så blei den au solt, og butikken fløtta ette hvært te Vennesla i Bankens eller Landhandelens lokale. Så va alså Gunnar og Peder Berntsens innsatse som handelsmenn i Vennesla øve, men jamen he det grodd ette dei.

Gunnar Berntsen æ født 18 juni i 1866, han æ ekte Venndøl, Han jobba 5 år på Hunsfos ,og fækk så arbei på Vigeland som snekker og sagmester. I 1911 slotta han på Vigeland og starta sin egen jernvare- og maler-forretning, og ette vært mæ dei tilleggsware som æ he omtalt. Han dreiv butikken sin i 32 år, då øveto sønnen Peder. Gunnar Berntsen sadd i kommunestyre i 12 år, og hadde helles mange kommunale værv. Han va åsså mæ å reise Vigeland Bedehus i 1900. Gunnar Berntsen døde 29.febr.1952.

Peder Berntsen født 18 april 1898 ,han va som sin far ein ivri kommune-politiker og sadd mange år i kommunestyret, han va i tillegg ein ivri slekts-

gransker og he ettelatt sæ møe verdifoltt materiale som æ oppbevart på biblo-teke. Peder Berntsen døde 24 desember 1976.

Gunnar og Peder Berntsen va hedersmenn som verkeli va gla i bygda si, og som bygda kan være stolt a.

Takk til Alf Berntsen og Rolf Syvertsen for verdifulle opplysninger.

Ola på Langemyr

En Huldregaard

En Mand i Venneslands Sogn gikk en Dag ud i Skogen for at skjære Limeris. Han havde samlet en del og sate sig ned for at stelle det færdigt til Limer. Som han sad der med Tankere vendt på sit Arbeide, vidste han ikke Ordet af, før han sad paa en stor Herregaard med en hel Mængde Kreaturer rundt omkring. Han blev lidt forundret herover; me i det samme han tog efter Kniven, forsvandt Gaarden. Han blev ærgerlig over, at han ikke skulde række at faa kastet Kniven over den, da den isaafald skulde blevet hans eiendom.

Skule, skulevei og noen omveie.

Av Bård Joreid

Det va så møe snakk om skule og skulevei ein periode at æ ikkje kunne onngå å tenke på den veien mi måtte gå for å komme te den skulen mi gjekk på den gonga æ kom te bygda i 1932. Då gjekk æ i 4 klasse.og va 10 år.

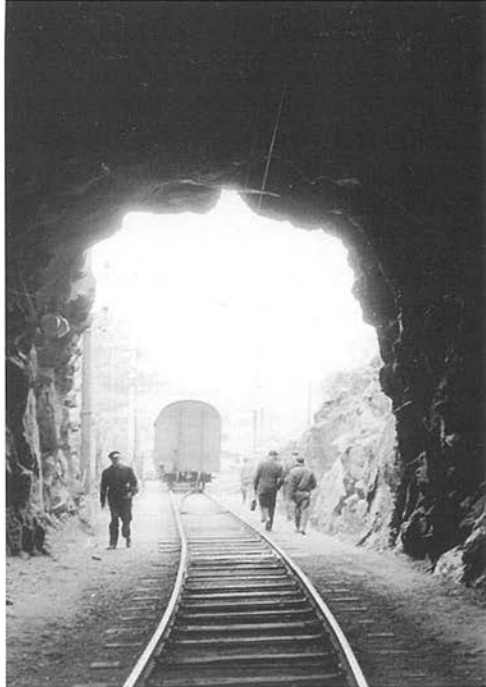
Når æ ser skulen ida for mit indre øie ser æ samtidig hvert einaste hus som lå mellom jernbanen og håvedveien, frå Snekkerplassen te Gunnar Berntsen. Dei fleste husane va der nemlig noe spesielt mæ. Det va jo bare noen få dekar det va snakk om , men du verden for ein aktivitet der va på dettæ lille område. Der va tri landhanlere, kjøddbutikk,tannlæge, forbindingsstaue, urmager, spiseforretning , jernvarehandel, malerforretning, skobutikk, og på andre sia a veien (jernbanen) lå rikstelefonen og ein sykkelforretning. Og midt oppi allt dettæ lå altså vår skule, opprinneli ein privat skule som va bygd i 1911 der de underviste på riksmål, og der kunne dei gå som hadde rå te det, og ikkje ville ha landsmål. Mi kallte han for Riksmålskulen, men ette det hadde blitt riksmål på nesten alle skulane i Vennesla, hadde Hunsfos Fabrikker og Vige-land Brug øvetatt skulen som brugsskule og den hette då egentlig Hunsfos og Vigeland felles brugs skole. Begge fabrikkane hadde sine brugsskule frå før. Ida heide skulen Hunsfos skole og er kommunal, og heilt nybygd.

Ette forholdane den gonga va det ein bra skule, det æ jo heilt umaulig å sammenligne skulen frå den gonga mæ skulen ida, men det va ei fin ti. Det va jo enkle fag mi hadde, og ikkje så mange timane om daen heller,men så måtte mi jo pogge atskilli heime. Og det kunne jamen bli vanskeli nok for mange å få gjort heimeleksane når søsken i alle aldre sprang rontforbi. Mi begønnte av og te kl.9 på morraen, andre gonge kl.11 og hadde 3-4 time hver da, om lør-daen au. Frå femte klasse fekk mi nok noen fleire time.

Dettæ blei jamen litt a ei innledning åsså he æ kje fått bøgane oppi veska ennå.

Veska ja, det va kje rare greiane. Dei fleste a guttane, ialfall, hadde ei heime-laga væske som ligna ein svær komforlutt, an måtte være så svær at ein skuleatlas kom greit oppi åsså måtte stoffe være vanntett, som regel va det tatt a gamle vindjakke eller svarte reinfrakke. Det va jo kje så møe som skolle oppi, det va geografia, bibelhistoria, lesebåga, noen skrivebøge, åsså penale. Mi surra klaffen godt ront, og bar o onne armen.

Noen a oss som budde på Moseidmonen gjekk sammen te skulen øve

Tunellen (møte større her enn den gonga mi gjekk der)

Hunsfos, så dei som kom fyst tosta litt på toppen a Hunsfosbakken for å få samla troppane, du skjønne Reidar kom heilt ifrå Hagen. Bakken va ganske bratt, og om vinteren kunne an bli skrekkeli glatt, særli når mi kom på vinter-skoane våre som hadde hæljern og såle som va beslått mæ Knuppen skobesparelse. Bakken va lenger au den gonga. I dag æ der føllt opp 2-3m for å få jernbanen inn på vestsia. Den gonga hong lissom jernbanen i lause lofta der betongbrua slotta. Derfor måtte mi klatre opp på den høge jernbanebrua, opp te skinnegangen, for herette gjekk mi på eller mellom skinnane nesten heilt te skulen, når mi to rage veien. Når mi klatra opp dennæ veien va de fordert der ikkje va noen andre, hvis mi ikkje skulle gå rundt Vigeland då, ja for der va ingen hengebru frå Moseidmonen te øia den gonga. Den kom fyst i 1938-39(nå æ o fjerna igjen). Det va smalspåra jernbane, tågane gikk seint og de peib i eninga så mi gjek igronnen trykt tykte mi. Nå lå selve fabrikken på venstre sie a oss, mens Valsesliberie va fyste bygning på høgre hand, derette et lager, åsså den gamle bestyrerbolien som nå va kontor. Udenfor der sto det et digert tre, mæ mur og gjære ront, og i dennæ bygningen va de kong Oscar den andre blei mottatt i 1891. Så lå direktørbolien mæ hage ront flott mod

elva, og bekken som nå æ lagt i rør, lå der åben og fin, Nærmast tunellen (der det gule hus ida ligge) lå det så ein firemannsboli, æ kan minnes at Erling Sakariassen og gamle Gunvald Haggmann far te Otto va noen a dei som budde der.

Tunnellen og jernbanebrua va nok det verste stökke å passere, for hvis tåge kom når mi va der va det allti veldi harli for der va trangt om plassen, så mi gjorde derfor alt for å sleppe et møde mæ tåge akkorat der . Brua gjekk høgt øve fossen, men va sikra godt. Den gonga sa de at elva onne brua va uden bonn, men når de seinare skaud ud litt i Helvedesfossen, va de ikkje lenge å følle opp den bonnlause.

På andre sia a brua gjekk det ei trapp opp te venstre som ida, og det er van-skelig å holde sæ frå å ta ein astikker den veien av å te, veien gjekk adskillig høgre enn ida for der va ingen parkeringsplass, men gjekk forbi og tett mæ dei tri hunsfosboliane, fyst et toetasjes hus mæ leilighed oppe og nere, dettæ skolle være det fyste kontoret på fabrikk. Så kom det et mindre hus, som stenne der ennå, men sterkt ombygd. Te slott kom det ein tomannsbolig som va delt på midten. På andre sia a dennæ stikkveien sto det noen udhus, og ud mod håvedveien på venstre sie lå den gamle butikken te Knud Gautestad kolonialkjøpmann, her va det inngang på hjørne. Lige oven-for te høgre lå et svært udhus og litt ovenfor det igjen butikken te Stokkeland kolonialkjøp-mann, mæ tannlæge i same huse, seinare kjøpte slakter Skisland stede . Tannlægen hette Vatnestrøm, og var den fyste tannlæge mi hadde i bygda. Men nå må mi ikke gløyme husets frue. Guri Stokkeland var vår kjære bygde-poet , og i mange år refererte o bygdas begivenhede te Fæ.vennen. Kikka du så rett fram for dæ, opp i heia på andre sie a jernbanen ville du se Ingebrigt Fossheims hus mæ Rikstelefonen i andre etasje. Nå va mi kommen ud på håvedveien som gjorde ein sving heilt inn te Martin Venneslands hus, et veldi bygg i nesten tri etasje og mæ to butikke i fyste etasje. Te siste haldel a 30-åra va det M.Vennesland sjæl mæ sin kolonial, og slakter Skisland mæ sin slak-terbutikk som holt te der.

På andre sia a veien (mellom veien og jernbanen) va det den gonga ein ganske svær knause, og oppå dennæ va der plassert et hus som tehørte Saka-riassen. Huset blei fløtta te Moseidmonen i 1935/36, og knausen blei jevna mæ jora for å gi bær plass te Sørlandsbanen som va i komminga. Ette hvert blei det jo skikkeli vei au. Bakken opp te Danskehaugen gjekk som ida, huse

på toppen a den høge muren va Isaksens, neste hus der Gustav Klepp ida bu, budde Gunvald Tønnessen og kâna, et eldre stillferdig ektepar. På toppen på same sia hadde mi Arstad og like nerenfor Thoralf Andersen. Alle dessæ fire husane på Danskehaugen va nå private, men Hunsfos hadde nok eid dei fleste tiliare. På høgre sie heilt på toppen ,der Robstad bu nå , budde Olsen mæ alle guttane sine, nerenfor budde så H.P.Jensen, han va dansk og det same va Madsen som budde i nabohuse på same sie, dettæ huse skulle Emil Andersen ha bygd. P.g.a. dessæ danskane ble altså navne på Haugen forandra te Danskehaugen. Bestyrer Hjort som sjøl va danske hadde fått mæ sæ noen karer frå Magle Mølle då han teträtte i 1913. I skråninga ner mod jernbanen te Hunsfos lå huse der verksmester L.G. Larsson budde ,men han va svensk.

Men nå he æ gått mæ heilt vill for de va jo kje dennæ veien mi skolle, nei dettæ va ein sabla omvei, mi må tebage te jernbanespåre og gjenge snarveien ner rabe som arbeidsfolkane brugte når de skolle på jobb. Så forsette mi å gå spåre te mi kjeme te Oskar Johansens hus og der svinge mi a te venstre frå jernbanen og te ein smal sti forbi hagen te Svendson på venstre sie og Aug. Johanson på høgre sie, på høgre sie lå huse te Hansen og Coldal sen. au, på andre sia a veian lå huse te Ernst Birkenes, og litt meir tebagetrukken Tone Drivenes, der holt forbindingsstaua te mæ søster Alma som ein tjenende engel. Doktorane sente mange a pasientane te søster Alma for ettebehandling, helles to ho sæ a oss og forbandt oss når mi hadde slått oss. Heilt ude mæ håvedveien der Borghild Lie seinare hadde butikk lå huse te Hjalmar Johansen, mi måtte gå ennå noen meter på håvedveien før mi kom inn på skulegården .

Men nå va mi altså framme og sto mæ ansikte mod skulen. Nå hadde mi i tillegg tatt ein omvei øve og ront heile danskehaugen, der det den gonga faktisk budde flest svenske. Mi betrakte skulen og skulegården med omgivelser.

På høgre sie a legeplassen lå doane, skjule, ei svær søppelkasse og et haltag, på vestre sie lå huse te urmager Kvarstein, ein svær udhusvegg danna noe av gjærde te legeplassen. Veggen va fin å spille ball mod. Litt lenger nere lå Hunsfos spiseforretning eller "Soppa" som mi kalte kafeen. Nerenfor Soppa lå butikken, eller rettere butikkane te Gunnar Berntsen, dei lå lissom pint nere i krøssen mellom veien og jernbanespåre te Hunsfos.

Men skulen lå alså mitt imod, for ennå stenne æ å betrakte bygningen, tankane he nok våre her mens mi to omveien te naboane mod syd. Skulen va ikkje noe imponeranes syn, et forholdsvis lavt hus mæ et digert tag, mæ kvist

Riksmålsskulen

mitt på. "Vorta" som va bygd på på venstre sie va heller ingen forskjønnelse . Bestyreren Smith budde ovenpå, åsså hadde han hønsegår på bagsia. Inngangsdøra sto te venstre på håvedhuse, og frøken Faret hadde sit klasserom for dei små te høgre når du kom inn i ganga, rett fram lå Smith's rom der han underviste dei elste. Sødal holt te i "vorta" mæ mellomklassane.

Rommane va nokså lige bare tatt hensyn te alderstrinnane. Øverst ei svart tavle på veggen, foran den et svært kateter på ei plattform. Helles ein svær veovn og ei vekasse mæ sia, noen skab mæ hjelpemidle, åsså kart. Poltane va dei vanlie, enkelpolte mæ forskjelli høgde, der siddebenken mæ ei fløl te ryggstø va bygd sammen mæ skrivepolten. På polten va der ett hål te blekkhuse, og frampå va der ei lenger fordybing som en kunne legge frå sæ penn og blyant i, onne skivpolten va der ei hølle der en kunne legge skuleveska, men den lå nesten allti på golve me sia a polten.

Ordensmannen tørka a tavla og lofta, og henta ve, men det va læraren som fyrte. Den tia æ gjækk på Riksmålsskulen va det fred og fordragelighed mellom elevane, og mellom elevane og lærarane. I frikvaterane gjekk allti etpar a lærarane fram og tebage i skulegården, det hente vel at mi knuffa litt på hver-

6. klasse på Riksmålskulen i 1934. Lærer: Skulebestyrer Anders Smith. Første rekke fra venstre: Sverre Glastad, Olav Lunden, Baard Joreid, Reidar Hagen, Elon Isaksen, Reidar Isaksen, Villy Ålefjær, Edmund Klepp. Andre rekke fra venstre: Betsy Haugen, Ruth Liane, Gudrun Norvold, Borghild Johansen, Gunhild Endresen, Rigmor Gjeruldsen, Astri Thommassen, Ester Bruffjell, Tonny Loland, Edit Løvdal. Tredje rekke fra venstre: Jenny Andresen, Olga Kalland, Gerd Åbel, Astrid Haugland, Ingeborg Vatne, Astrid Nordhagen, Lydia Børjesen, Gudny Johansen, Valborg Mjønlie

andre, men æ tru aldri mi skada hverandre.

Mi lekte dei legane som va vanli den gonga, mest ballspel a ymse slag om sommeren. Det va allti ein gjeng som slo ball, og det hente titt at mi slo ballen øve veien og jernbanelinja, og mi kryssa både vei og jernbane for å få ballen igjen. Det va nok ikkje så farli den gonga for det va mange stoppestede og toge peib i eninga som æ he sagt før, så det va lett å høre når de kom, hvis en ikkje va heilt gålause. Der va nesten ingen hinder, for gjærde mod veien va så som så, hvis der va noe, og gjærde mod jernbanen va dei vanlie tønne T-jernstolpane som det gjekk 3-4 tønne vaiere gjønno, og dei fleste stolpane hadde løсна frå feste, og hang å slang i vaierane. Æ kan kje minnes at mi fækk kjeft når mi henta ballen, men det kan jo hende at mi stakk øve når lærarane hadde ryggen te. Om vinteren kasta mi snøball på hverandre, og døipte hver-

andre. Helles tru æ mi frøis for det meste.

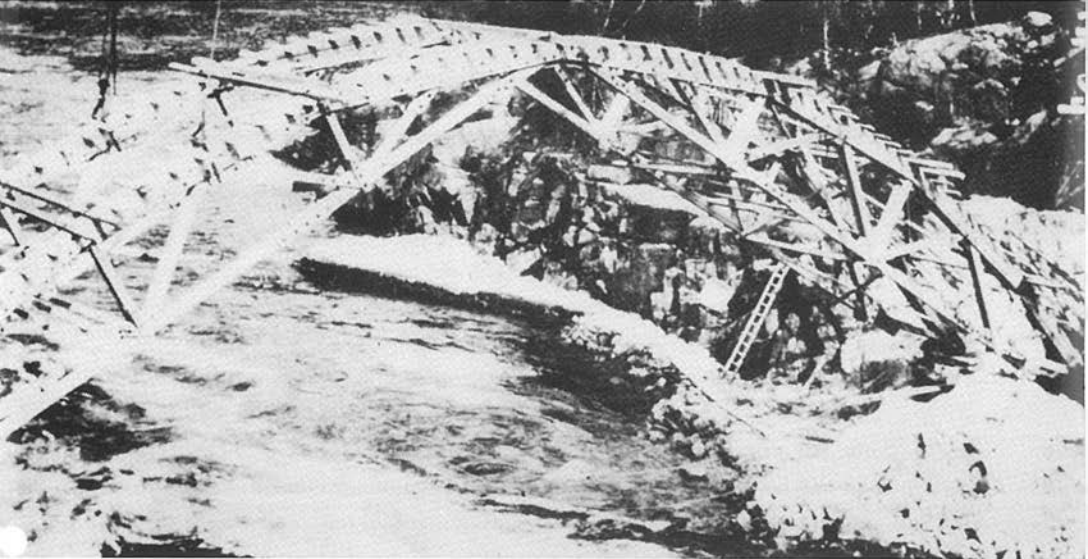
Tili i Mai hadde alle skulane i Vennesla et idrettsstevne på Kvivollen, det blei tevla i alle idretsgreine som 60-meter, høgde, lengde, stor og liten ball m. m. Premiane frå stevne blei uddelt 17. mai frå nederste vindu mod veien på Vennesla skule lige før kjørka. De va mange spente fjes å se, der de venta mæ brusflaska si og brusen godt oppspedd mæ kjekssmule.

Mi hadde ikkje sløid og gymsal sjæl så mi lånte den på Hunsfos skule av å te, men om sommeren hadde mi gym ude, for de meste sparka mi fotball på Ruenessletta. Sang og tegning va fine time kan æ minnes, Sødal va jo ekspert i begge dele, han hadde kor på skulen au. Æ kan ennå minnes andre stemmen på "Rett som ørnen stiger" og "Alle fugler". Regning blei tatt veldi alvorli og mi blei nok ganske flinke i det fage, men gramatikken va de verre mæ, noe mi fækk føle seinare når mi skulle lære språk. Ja for mi lærte ikkje et ord engelsk på folkeskulen den gonga, men skjønnsskrift va et vikti fag. Mæ blekk og penesplitt skulle mi lage bokstave som små konstverk, noen greide det, men titt gjekk det rekti ille, mæ blekk-kladde og søl både i båga og på fingrane. Lese-båga blei brukt flitti og det va der mi lærte om våre kjente diktere og lærte å bli gla i alle våre flotte nasjonaldikt, lærte om datias helte som gjønne ofra live for å komme fyst te polane. Helles pogga mi bibelhistoria og salmevers, ein verdifoll ballast for live videre.

Om vinteren hadde mi skuleskirenn i Askedalen eller på Skjærhaugane, det va vel mest hopp og udforrenslø, ikkje så møe langrenn tru æ. Alle skulane hadde sine juletefeste ette jul, mæ god mad å drikke. Der blei sunge i kor og solo, og mi gjekk ront juletreet. Hver juletefest blei de spørsmål om mi kunne "hoppe tyven" men de fækk mi nesten aldri lov te hos oss. Rart igronnen, ida danse di i kjørka.

Elle nelle nikken du er tikken.

Elle nelle nå, du skal stå.

Hallandsbrua onne bygging i 1911 .

Hallandsbrua

Av Bård Joreid

I 1861då Vennesla blei egen kommune, må en vel nesten seie at bygda va delt i to. Der va ingen bru mellom Vestsia og Østsia så vidt æ veid. Selfølgeli greide de å komme øve te hverandre enten mæ båd, provisoriske brue eller vadestede, iallfall me lide vann i elva, greiast gjekk det vel når isen lå sterk. Det hadde våre lide utvikling i bygda dei siste hundre åra, folketale sto au stille, men snart skolle de bli ein anna dans.

I 1875 bygde Otterelven Papirfabrik på Øia, de gjekk sjit, men Hunsfos to opp tråen i 1886 og førte bedriften te framgang dei neste hundre åra. Jernbanen kom i 1896, og aluminiumfabrik blei bygd onne Nøddingfossen. Mi va kommen te fram te 1907.

Fabrikkane bygde en del bolie te sine folk, men tesige va møte større, og bolitomte måtte skaffes a kommunen, og då fallt blikke på vestsia. Som ein begjønnelse ville nedre Moseidmonen være fint å starte på. Det va et fint støyke dekkja mæ skau, og bare noen få Husmannsplasser. Øvst på Vestsia lå Drienesgårdane, Lundevoll og Bommen. Lenger nere lå dei tri Moseid-gårdane.

Så hadde mi mindre plasse som Montjønningen, Askedalen og Kjønnvoll. Etpar hus som Heiseldalen og Strandberg. Det kan ha våre folk på plasse som Røireåsen, Kleivane, Skullboråsen, Skådane og Gamle Halland.

Men nå va alså åre 1911 og det va på tia å få ei bru øve åna frå øst te vest. Så vidt æ veid fekk kommunen tag i et gammelt stålfundament, så nå gjaldt de å finne ein plass som det passte, samtidi som det va et brugbart sted å legge vei. Valge fallt på Hallandsfossen og brua fekk navne Hallandsbrua.

Dettæ blei alså den fyste og eineste brua øve elva frå kommunens øvre grense i nord og helt ner te Kvarsteinbrua som va bygd omkring 1888. Brua blei lagt på det smalaste stede i fossen, og veien blei lagt frå den eineste hovedveien som gjekk gjønno bygda, og den gjekk på Østia.

Den nye veien to a mæ Verkalia, gjekk forbi Harket og Hallandsåsen, øve brua og rett i heia på andre sia, alså på Moseidmonen. Så svingte veien skarpt a te venstre og føllte heia ront svingen som gjekk mod høgre igjen, for så å følle rabe ront Sandhalland. Veien gjekk heilt ude på rabkanten og du kunne se ner på Venneslas finaste badeplass. Det æ frå 30-åra æ beskrive nå. Der va noen fine fjellknatte lige mæ fossen som au blei brukt te bading, æ kan minnes at dei som skolle ta idrettsmerke måtte svømme frå Gamle-Halland og te desse knausane for å få gokjent svømmeferdihedane sine. Videre gjekk det ei flott sandstrand i bue onne heile rabe, et lide skjær va der au som du kunne se godt mæ lavvanne. Der va fiber i elva den gonga au, men det lå bare som et lag på bonnen og rakk oss vel te oglane når badesesongen begønnte. Det lokta kje så vondt, men det svei sabla i auane mæ all fiberen for du vett mi va lige møe onne vann som oppå i den tia.

Når en så kom ront svingen, frå Hallandsbrua allså, og så te høgre, så du rett inn i ei svær sandhåle mæ et grått skur og noen gamle snøplaue udenfor. Det va her di hadde tatt en del a grusen som blei brukt te veiane som jo måtte legges nye. Nå sa folk at de spøkte her i grushåla, og æ må testå at æ satt farnten opp når æ skolle forbi her om kvellen, for der va jo allti søkk mørkt. Det va allså her i dennæ spøgelseshåla at Reber la sine fabrikke.

Det blei lagt vei frå Hallandsbrua ront rabe som æ he sagt før, forbi Montjønningen gjennom Moseidgåra, og ette hvert heilt fram te Drivenes. Ein astikker gjekk så mod Hunsfosbakken, Og ette hvert Kjønnvoll veien og veien udøve te Monen.

Dei neste 20-årane blei der liv på Moseidmonen mæ bygging av hus og et svært anlegg for idrettsplass. I dennæ føste tia fram te 1930, blei de bygd omkring 50 nye hus her, dei fleste lå langs Drivenesveien og Hunsfosveien .

På Drivenesveien va huse te Sørensen det siste, alså lige før du kjæme te Montjønnhagen. På Hunsfosveien va de huse te Hansen som va det siste. Noe nærmare Hunsfosbakken gjekk der et skarve jære gjønno skauen, såvitt æ minnes, og kom ud litt ovenfor Montjønnhagen. Allt syd for gjære va tomteareal kjøpt a kommunen. Resten som va tett skau tehørte Martinius Moseid.

I 30-årane blei det lide bygging, bare noen få hus blei bygd eller påbegynt lige før krigen i 1940, men desse føste tomtane som va kjøpt på Moseidmonen va billie og der va mange tomta igjen då krigen ei gong to slott (-80 øre pr. m2 va prisen.)

Men va dikje Hallandsbrua du skolle snakke om ?

Jau visst, men å møe æ der å seie om ei bru, æ he jo sagt å ti o blei bygd å å henne o blei lagt, nei de viktaste mæ ei bru æ jo ikkje brua sjæl, men det som brua føre te, den misjon ho vil få i etteti.

Den velsignelse Hallandsbrua skapte æ jo Moseidmonen slik du ser an ida, mens det æ mimre om æ slig tingane va i 1930-åra. Nå lige visst ikkje alle å høre om dei hare 30-årane, men ska mi føst mimre æ de umauli å komme udenom dei. Vigeland Brug sto i årevis frå slotten a 20-tale te langt ud på 30 tale. Prisane på Aluminium va så låge at de løyte sæ ikkje å produsere. På Hunsfos va de heller ikkje akkurat noe å kje a, der stoppa de den støste maskinen i 1934 og ønska å pine ner mannskabane te et minimum, ein streik fækk mi au. Den einaste plassen der va sikkert arbeid va på Jernbanen. (onne snømåginga)

Det æ klart at både innbyggere og kommune sleid mæ veldie probleme, men midt i problemene satte kommunen i gang nødsarbeid a forskjelli slag. Di bejnte å støibe kjellaren te de fyste herredshuse i Vennesla som sto færi i 1937, di murte opp veldie mure ront idrettsplassen. Framfor alt bygde di veie, og ein a dei va veien om Drivenes te Øvrebø. Alt blei ikkje feri, men ein fin start på mange goe ting va det. Og husk at dettæ gjorde kommunen mæ ei veldi slonken, for ikkje å seie tom, kommunekasse. Det va ikkje så svære beløb arbeiderane fækk- 3 krone daen,- og jobben varte bare i 14 dae, så va de heim for å gi plass te ein ny. Seinare konne han så være heldi å få nye 14 dae. Ungkarane fekk ikkje noe for jobben va forbeholdt dei gifte.

.Moseidmonen i mellomkrigstia , tatt frå heia ovenfor Montjønningen. Heilt te høgre midt på bilde ser du vanntårne.

Selfølgeli va dettæ ei knallhar ti for dei som va uden jobb, men du merka det ikkje på ungane. Æ he ein følelse a, nå i etteti at midt i all elendigheta så greidde Venndølane å holde humøre oppe og bevare verdiheda gjennom alt.

Vanne te det nye byggefelte på Moseidmonen va nok litt uvanli for tia. Det blei gravd brønn i Sandhalland lige nerenfor Nils Glattetre. Vanne blei så pompa opp te et vanntårn som sto på de høgaste punkte på heia ovenfor Anders Askedal.

Så vidt æ veid ga det plenty vann te alle husstanne på Moseidmonen før krigen, og vanne va veldi godt. Nå æ selfølgeli allt dettæ vekke, istede fær di grønnvann frå Drivenesøina. Det va jo ikkje så møe vann som skolle te den gonga, uden vannklosett og bad.

Moseidmonen va ein fin plass å bu på den gonga au, mæ skiterrenge lige udenfor stauedøra. Skibakke i Askedalan, og svær ny idrettsplass og mange småplasser i monane. Noen gjorde ligesom narr a stede Moseidmonen, men det spørs om det ikkje va mest forde di va avensjuge. Moseidmonen fæk et flott kallenavn au, som va meint som et sjellsord. Rett som de va blei æ spørt

Å bu du henne? Æ bu på Moseidmonen, svarte æ.

Å bu du på "KAMPEN" kom de lissom litt dredent frå han som spørte. Men se på "Kampen" ida, nå kan du gjønne kalle den en "Edens Hage."

Så fækk æ løst te å avslotte mæ noen vers frå ein prolog som Arne Paaske Aasen skreiv te Venneslas 100-års jubileum i 1961. Den gonga va det "in " mæ romfærdane:

Sytten ganger rundt vår jord gikk nylig ferden...

Sytten ganger rundt den store vide verden.

En skjønn og stolt triumf for forskernes umett'lige geni.

– Og dog vil livets mål og mening for hver sjel på jorden bli

– selv når vår tanke tumler mot det fabelfjerne –

i drøm og dåd med kjærlig hånd hver dag å verne

den flekk på jorden som i gode og i vonde år

for oss ble hjertets hjemstavn – den vi gla kan kalle vår.

Ved Otras fagre strender – som du hilser med din sang –

Har elv og stille skogtjern speilet mang en soloppgang,

Og her har Vennesla – fra nokså magre hverdagskår –

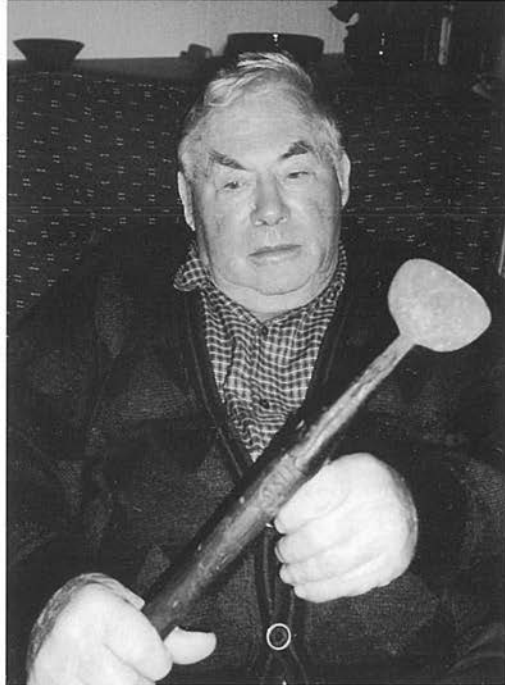
Vokst fram til verdig velstand gjennom hundre arbeidsår.

Dragedokka*

Jens Olsen paa garden Vennesland fann eingong ei dokke paa ein stuve ute i Graslia. Han tok henne med seg heim og vilde syne henne til borni. Det var ei dragedokke, han kunne aldri bli kvitt henne att. Og kvar gong han tok henne fram datt det pengar fraa henne. Første gong ein skilling, andre gongen ein mark.

Hab gjekk daa til presten og spurde korleis han skulde verta kvitt henne, jamt kom ho tilbake att. Det var Comentan som var prest daa. Han sa at Jens laut leggja henne att paa den plassen han fann henne, dit laut han og leggja alt det som fylgde med au. Jens gjorde so, og daa kom ho ikkje att.

** Ei dragedokke er ei lita vette som dreg rikdom til eigaren sin.*

*Gunnuf Drivenes med borkespaden
for fletting av bork til garving. Foto: TrygveJortveit*

Borkefletting i Vennesla

Av Trygve Jortveit

For eitt par år sidan kom Gunnuf Drivenes opp til meg med ein borkespaden for fletting av eikebork. Den hadde ligge opp under taket på eit av kotta på garden hans. I si tid hadde den blitt liggande igjen etter ein borkeflettar frå Kvinesdal. Før var det vanlig å flette bork til garving. Slik var det au her i Vennesla. Dessverre har me til nå ikkje arbeidd noko med denne sida av skogbrukshistoria vår. Under arbeide med andre sider av vår lokalhistorie har eg likevel kome bort i borkeflettinga sånn perifert. Det eg har kome bort i vil eg skrive om her. Så kan me seinare sjå om me får tid til å arbeide meir med borkeflettinga som i si tid var ein del av næringsgrunnlaget på fleire gardar her i bygda.

Bork blei brukt til barking eller garving av segl, fiskereiskap, huder og skinn. Det var helst borken av eik og bjørk dei brukte. Segl og fiskegarn blei barka for at dei ikkje skulle rotne så fort. Dessutan blei garn og liner mørke

brune av barkinga, noko som gjorde at dei ikkje blei så lette å sjå under vatn. Eg kan minnes at mamma barka renning (trådane som går i lengderetninga i veven) til oss borna i Revehåla. Den barka renninga brukte me til fiskesnøre på raunestengene våre eller til bakkane me fiska ål med i fjorden og i Lonane på Honnemyr.

Det var bare renninga ho brukte til filleryar me kunne bruke til fiskesnøre. Den var sterk nok når store ål beit på. Mamma brukte eikebork til barkinga. På den måten lærte me borna om barking.

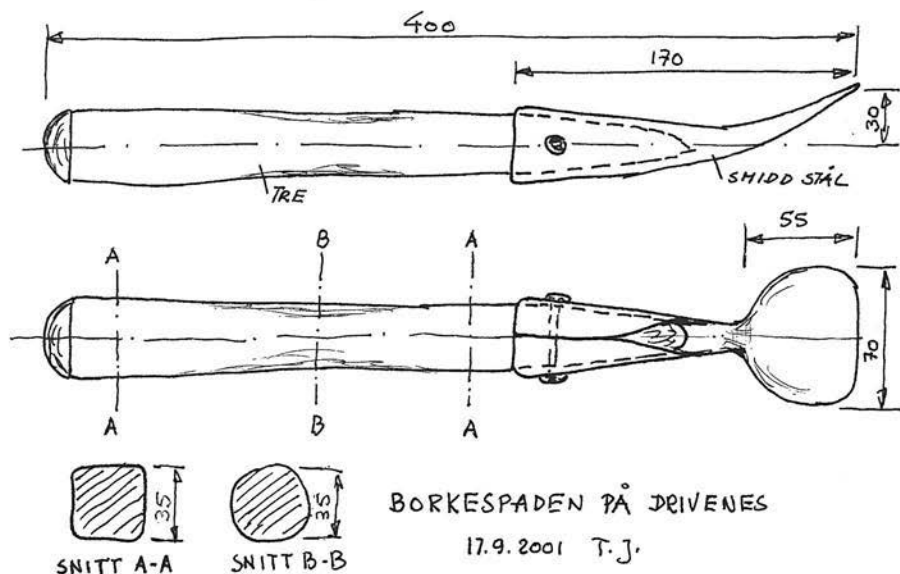
Borken blei helst fletta når sevja gjekk i trea. Den blei fletta både frå store og små tre og frå greinene. Flæene laga dei ca 60 cm. lange. Flæene sette dei gjerne til tork opp etter ein stokk eller ein stein med innsida mot sola. Så gjekk dei og snudde og vende på dei til dei var tørre. Etter det blei dei lagt inn under tak i lag slik me gjer det med veden. Etter som dei hadde tid på garden, skrape eller rufle dei borken slik at den blei fri for mose og slikt. Det støva fælt under rufinga, så den delen av arbeidet med borken var fæl for lungene.

Sia det veks mykje eik langs kysten og litt inn i landet her på Sørlandet, så blei det fletta og seld ei mengde bork her. Borken blei ei viktig eksportvare. Borken blei kjøpt av lokale oppkjøparar. Den blei frakta med handkjerre, hest eller småbåtar til større oppsamlingsstader. Og det var store mengder som blei seld. I statistisk årbok kan me lese at der i åra 1867-1871 blei i gjennomsnitt fletta 3500 tonn bark i året. I Lister og Mandals Amt var produksjonen i åra 1876-1880 i gjennomsnitt 940 tonn pr. år, og prisen var ca. 70 kroner pr. tonn. Av borken gjekk ca. tredjeparten til eksport mens resten blei brukt innanlands. Eit av garveria i Flekkefjord kjøpte aleine ca. 700 tonn i året i desse åra..

I åra omkring år 1900 blei kjemiske garvestoff tatt i bruk. Eikeborken blei då avleggs.

Det var far til Gunnuf, Gustav Drivenes, som hadde fortalt Gunnuf om borkeflettinga. Borkespaden var kome til Drivenes med ein borkeflettar frå Kvinesdal. Gustav som var født i 1883, kunne huske at når han var liten så fletta dei bork i Heimåsen og Mellomåsen – åsane like vest for Drivenes. Under siste krig blei det au fletta noko bork til eit garveri i Kristiansand fortalte Gunnuf.

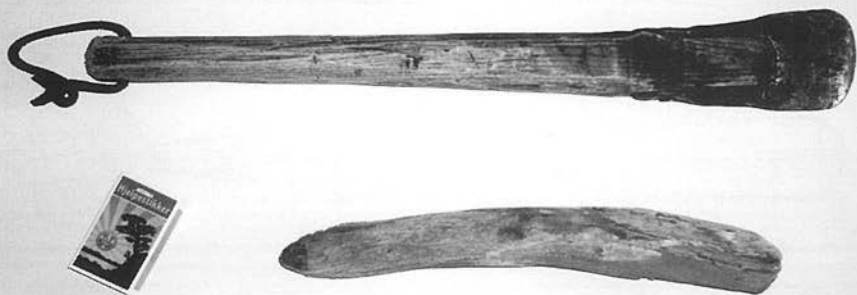
Borkespaden på Drivenes er smidd og har eit skaft av tre. På teikninga eg har laga av den kan ein sjå at den totale lengda er ca. 400 millimeter, mens den smidde delen er 170 millimeter.

Teikning av borkespaden på Drivenes

På skaftet er det skore inn desse initialane: "SOS Røyneland" eller "SOS Røiseland", "SOSU 1871" og "OASSU". Eg hadde moro av å prøve å finne ut kven desse borkefletterane var som hadde skore inn dette på skaftet. Eg lette gjennom bygdebøkene frå Kvinesdal og Hægebostad. Nå er her Røyseland i begge desse bygdene, men ikkje Røyneland. U-en i initialen gjorde det vanskelig å finne ut av. Mest trulig stammer borkespaden frå folk som kom frå Røyseland, Urestad eller Snartemo i Hægebostad. Sjølve spaden trur eg kan vere smidd på Hamran i Hægebostad der det på 1800-talet var eit dynasti av dyktige smedar.

Dei fleste borkeflettarane kom frå områda vest i fylket. Kvindølene var kjende for å vere gode flettarar. Dei kom enten til fots eller med båt til Kristiansand. Dei fleste gjekk så til Tveit, Vennesla, Randesund eller Birkenes. På ryggen hadde dei kvar sin sekk med arbeidsklede, borkespade, øks og nistemmat. Somme tider hadde dei au med seg born som skulle gjete rundt på gardane her aust. Mor til Gunnuf, Laura Brøvik, som kom frå Stray og var født i 1889, har fortalt han at då ho var liten så kom der mannfolk og born i store flokkar oppetter vegen frå byen. Mannfolka søkte arbeide som

To barkespadar. Foto: Trygve Jortveit

borkeflettarar og borna som gjætarar. Flettarane plasserte borna på gardane og gjekk sjølv for å flette bork. Altså gjekk "barnevandringa" og "borkeflett-arvandringa" nær sagt "hånd i hånd".

Nå veit eg der er andre borkespadar i Vennesla. Her vil eg vise to av dei. Den eine har eg lånt av Edgar Andresen på Kvarstein og den andre av Arne Skov-Skov. Begge desse er mindre forseggjorte enn den på Drivenes. Edgar Andresen fortalte til meg at dei fann to barkespadar av tre omkring 1990. Dei låg i ei fjellsprekk ved Holane på austsida av Indre Linvann. Den eg har lånt er lagd av einer og er 275 millimeter lang. Arne Skov-Skov sin barkespade er smidd og har eit skaft av eik. Den er 425 millimeter lang.

Eitt anna minne frå borkeflettinga viste Angelo Tambini meg i 1999 då me arbeidde med boka om fløtinga i Otra. Då var Andreas Vevstad og eg nede hos han på Foss. Då fortalde han oss at der ei gong har stått ei borkebu ved elva like nedafor Foss og husa på Monen. Bork som kom frå Drivenes og Moseid blei lagra der før den blei skipa til byen. Ein kan ennå sjå murane etter bua.

Kven som eigde denne bua visste ikkje Angelo. Truleg har den høyrst til

Borkebumurane ved elva på Foss. Foto: Trygve Jortveit

bøndene på Moseid og Drivenes. Før Setesdalsbanen kom i 1896 blei det meste av varene som skulle til byen sendt med båt langs elva. Frå Drivenes blei varer frakta med båt til Moseid og derifrå til Foss. Om vinteren kjørte dei med hest på isen. Vegen på vestsida av fjorden kom ikkje før i 1910-11.

Me vett au at store mengder eikebork blei skipa ut frå Ålefjær. Mi tante, Magda Jortveit, har fortalt meg at hennar bestefar Anders Andersen Bommen (1835-1878) som budde på Jerusalem (Storemyr) på Venneslaheia, arbeidde på Ålefjær om sommaren. Han var med og laste bork om bord på båtar som kom inn fjorden og henta bork til garveria. Meir visste ho ikkje om det. Truleg overnatta han der på ei løe slik det var vanleg med borkeflettarane, for vegen frå Jerusalem over heiene til Ravnevann, Lømsland og Ålefjær er lang.

Anglo Tambini sit på borkebumurane. Vigeland Brug på andre sida av elva.
Foto: Trygve Jortveit

Pysen og katten

Py - sen og kat - ten og skinn-man - nen skol-le ei gong ud og gjæ - te. Så

⁵
vil - le ik -kje Li - le - py - sen mø - de. Så tok kat - ten kam - pe - stein.

⁹
Slo te py - sen un - der kja - ke - bein. Så blei py - sen så syk at han dø - e.

Arkeologiske registreringer i området rundt Skjerehauen

Av Odd Arild Nordli

I forbindelse med kommunens planer om utvidelse av Vennesla kirkegård ble det i juni/juli 2001 foretatt arkeologiske registreringer i området ved Skjerehauen. Innholdet i denne artikkelen bygger i hovedsak på rapporten som ble skrevet av representanter fra fylkeskommunen som var ansvarlig for registreringene.

Bakgrunn

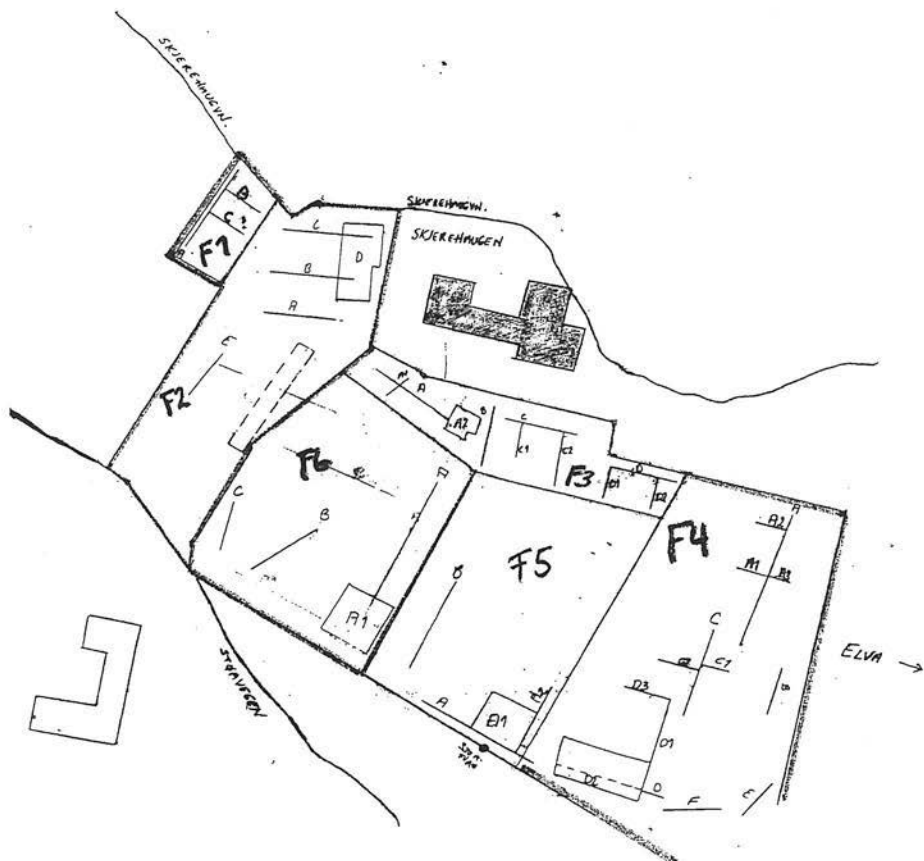
Gården Skjerehauen var tidligere en del av storgården Vennesla. I Venneslaboka står det om gården Vennesla på 1500-tallet. Den var ett bruk fram til den ble delt rundt 1640. Trolig har det vært bosetning her svært langt tilbake i tiden.

Støa har, som navnet sier, vært ei båtstø hvor bl.a. reisende, som kom med båt fra Drivenes, gikk i land. Støa lå tidligere under gården Elvebruket. Denne eiendommen lå mellom Randi og Oddvar Vennesland sin gård og elva. Husene le revet i 1917, men allerede i 1791 ble Elvebruket omtalt som meget gammelt.

Den nåværende kirken ble bygget i 1830. På altertavlen i kirken står årstallet 1638. Altertavla er etter alt å dømme flyttet fra en eldre kirke som var i området og over i den som står her i dag. Hvis altertavla ble laget samtidig med at den gamle kirken ble bygget, kan det ha stått kirke her i alle fall i 200 år før den nåværende kirke ble bygget.

Ved døra fra kirkeskipet og ut til våpenhuset ligger det ei stor steinhelle. I denne hella er det hogd inn et kors. Trolig er dette en gravstein. Det ble hevdet at denne steinen stammer fra middelalderen, uten at det er mulig å si noe sikkert om det. Men siden steinen er plassert der den er, tyder det på at den er blitt sett på som spesiell. Det en kan lure på er om denne gravsteinen har hatt forbindelse med en enda eldre kirke i området.

Både Skjerehauen, Støa og kirkestedet har linjer som peker langt tilbake i tiden, og området har et spennende og interessant kulturlandskap. Kirken ble ofte bygd i nærheten av de største gårdene i bygda, og disse gårdene ble ofte

Skisse over området der registreringene ble foretatt
 Skissen er laget av Linn Knudsen

Stolpehull i felt 2. Foto: Vennesla Tidende

etablert der det var naturlig og lett å dyrke opp jorda. De beste områdene ble tatt i bruk først, og bosetningen her er ofte svært gammel.

Da Vennesla kommune begynte å legge planer for å utvide kirkegården, var det ikke unaturlig at fylkesarkeologen var interessert i å foreta undersøkelser etter fornminner her.

Arkeologiske registreringer

Felt 1

Undersøkelsene startet i felt 1 (se skissen). Dette området består av en liten plen som tilhører kommunen. Her var det et relativt tynt jordlag. Strekene på skissen viser hvor grøftene ble gravet. I disse grøftene ble mat-jordlaget ble fjernet, og det ble lett etter strukturer eller spor etter menneskelig virksomhet i overgangen mellom jordlaget og sandlaget. Det ble ikke funnet noe av arkeologisk interesse.

*Arkeologistudent Linn Knudsen mener hun har funnet en såkalt kokesteinsrøys.
Foto: Vennesla Tidende*

Felt 2

Området er en slette med svak stigning opp mot hovedhuset på Skjerehauen (se skissen). I den nordvestlige delen av området (D) ble det funnet tre stolpehull (se bilde). Disse mener arkeologene kan være sporene etter et hus fra jernalderen (ca.200 e. Kr.). Dateringen vil en imidlertid kunne bestemme mer eksakt når det kommer svar på kullprøvene fra området.

Bildet på foregående side viser et av stolpehullene som er ferdig utgravd. Det har en diameter på 60 cm, noe som kan tyde på at det har stått en stor bygning like øst for Randi og Oddvar Vennesland sin gård på Skjerehauen.

Det ble også funnet en kokesteinsrøys like i nærheten av stolpehullene. Det er brukte/brente steiner fra kokegroper som er lagt i en haug. En kokegrop er en primitiv form for bakerovn. Den består av et hull i bakken med steiner i bunnen. Oppå disse steinene ble det tent et bål. Når steinene var blitt varme, ble glørne fjernet. Mat som skulle stekes eller vann som skulle varmes

opp ble pakket inn i de varme steinene.

Disse steinene kunne bli noe istykkerbrente etter hvert. De ble da skiftet ut med nye steiner. Kokesteinsrøysa består av slike steiner som har vært brukt i forbindelse med koking, men som så er skiftet ut. Det ble også funnet noen keramikkbiter som kan være fra romertiden. I tillegg ble det funnet rester av kritt Piper, noen brente bein som lå i kokesteinsrøysa og diverse kullrester.

Felt 2 ble av arkeologene vurdert som et av de mest spennende feltene.

Felt 3

Felt tre ligger i nordre kant av husene på Skjerehauen (se skissen). Det ble ikke funnet spor etter noen strukturer her. I grøftkantene ble det imidlertid funnet diverse glass og keramikkfragmenter, 2 kritt Pipemunnstykker, kull og smieslagg.

Felt 4

Felt fire utgjør et stort område mot vest og ned mot elva. Her fant arkeologene rester etter Elvebruket og forholdsvis mange løsfunn. For eksempel ble det funnet keramikk fra middelalderen, flint, kull, glass, kritt-pipemunnstykke og brente bein. Grøft D (se skissen) er den mest spennende i dette feltet. Her ble det registrert en flatmarksgrav med lav steinpakning. Graven er ellipseformet og er ca to meter bred på det bredeste.

En flatmarksgrav er gravet ned i bakken og har et lag med stein over. Det er en annen type grav enn såkalt haugdekke. Her er mye stein og annen løsmasse lagt i en haug oppå bakken (gravhaug).

I grøft E (se skissen) fant arkeologene noe de mener er ardspor (ard er en svært gammel plog) i sandlaget under matjorden. Det er fra tidligere bare kjent ett tilfelle av ardspor i Vest-Agder, og det er under ei grav på Lista.

Felt 5

Her ble det gravet grøfter slik strekene på skissen viser. Det ble funnet seks like strukturer. Alle var runde med brente steiner langs ytterkantene. Dette ble av arkeologene tolket som graver. Det ble også gjort noen løsfunn: flint, div glass, bein og kull.

Felt 6

I grøft A ble det registrert i alle fall 8 ildsteder. Ildstedene var svært steinholdige, og all steinen er mer eller mindre brent. Også her ble det i forbindelse med graving av grøfter registrert løsfunn slik som diverse keramikk, kull, glass, krittpipehode og to munnstykker.

Avslutning

Det som til nå er gjort på jordene rundt Skjerehauen er kun registrering av fornminner. Dersom området blir tatt i bruk til kirkegård må disse registreringene graves ut eller så må arealet hvor funn er gjort båndlegges. Men uansett hva resultatet blir, er det spennende å tenke på at her er det spor etter mennesker som har levd for mange hundre år siden.

Æ gjekk i frå Bykle te Buheia

The image shows a musical score for a song in Norwegian. It consists of two staves of music in G-clef and 2/4 time. The lyrics are written below the notes. The first staff ends with a double bar line, and the second staff begins with a '5' above the first note, indicating a continuation or a specific measure.

Æ gjekk i frå By - kle te Bu-hei-a. Så kas-ta æ kni-ven og kniv-skei-a. Så

hørt æ det trom-ma på Trom-hei - a. Så kas-ta æ mæ on-ner skinn-blei-a.

He dykken kjdkken heime 'os dykken?

*Historielagets dialektspalte redigert av
Olav Jortveit.*

Denne spalta – den niande i rekka – tek føre seg ord på bokstaven s. Det norske språket har svært mange ord med denne førebokstaven. Det Norske Samlagets "Nynorskordboka" har såleis heile 130 sider med ord som tek til med s. Til samanlikning har bokstaven k 67 sider som er nest største ordmengda under ein og same bokstaven.

Eit liknande tilhøve finn me sjølvst i Vennesladialekten au. Mengda av ord på s er så stor at spalta denne gongen bare inneheld ord som startar med denne bokstaven. – Største vansken blir å lage eit godt utval av dei mest interessante og særmerkte orda her, for det finst svært mange slike under bokstaven s.

Ordliste for Vennesla-målet (framhald).

Utdrag på bokstaven s .

Forkortingar:

s = substantiv, v = verb, adj = adjektiv, adv = adverb, prep = preposisjon, m = maskulinum (hankjønn), f = femininum (hokjønn), n = nøytrum (inkjekjønn), nyn = nynorsk, bm = bokmål, da = dansk, isl = islandsk, sv = svensk, eng = engelsk, ty = tysk, fr = fransk, nederl = nederlandsk, lat = latin, norr = norrønt (gammalnorsk), Aasen = Ivar Aasen, Ross = Hans Ross.

Staving som har hovudtrykket i eit ord, er understrekt. Ord av norsk opphav har som regel trykk på fyrste stavinga.

- sadde (s,m) - tjukk, seinvoren og somlete person; kraftig skybanke (Telemark: sadd)
Døme: "Gori får ein sadde du æ! Nå må du se å få beinane mæ dæ!"
Merknad:
Toralv Askedal har skaffa dette ordet som han au knyter ei lita regle til – om vêret:
"De sidde ein sadde i vest i kvell, så de bli nåkk ringn i måra". Ordet er truleg omlaga av sabbe (v) = gå seint og tungt (t.d. i søyle el. snøslaps).
- sakrasti (s,n) - sakristi, siderom i kyrkja der presten tek på seg dei liturgiske kleda - og ulike kyrkjelege eignelutar er gøymde.
Døme: Præsten sjynta sæ inn i sakrastie får å sjifte på sæ messehaggelen.
Merknad:
Venneslaforma 'sakrasti' (med vokalen a i staden for i i andre stavinga) er gammal og blei kan hende danna med påverknad frå nemninga 'sakrament'. Det latinske verbet 'sacrare' som tyder 'helge', 'innvie', ligg til grunn for nemningane.
Lat. 'sacrare'(v) har hovudtrykket på a-en i andre stavinga. Når dette trykket blir flytta til siste stavinga i 'sakrasti', kan den nemnde a-en lett få ein veikare uttale som resulterer i at han blir erstatta med ein slakk e-lyd (ð). I dag seier mange 'sakrest'i'. – Noe tilsvarande er kan hende i ferd med å skje med 'sakrament' som også har hovudtrykket på siste stavinga.
- saktens(adv) - nok, vel, kanskje, for så vidt (da. sagtens).
Døme: "De kan du saktens seie, mæn æ tru 'kje du he rætt!"
Merknad:
Ordet er ei meir folkeleg eller familiær form av det danske 'sagte' som igjen kjem av lty. 'sachte'. Liknande folkelege former med endinga '-(e)ns' er au laga av andre ord som

t.d. 'fluksens' (av lty. 'fluks' = straks, brått), 'muffens' (av ty. 'Muff' = muggen lukt).

Olav Hagen har også ført opp 'sakti' som form ved sida av 'saktens' i ordsamlinga si. 'Sakti' er den eldre dialektforma vår som svarer til da. 'sagte' og lty. 'sachte'.

santen (adv.)
leg,

– forsterkingsord i uttrykket 'min santen' = jammen, sanne-
for visst, mi sann.

Døme: "Æ tru min santen du he rætt i de du seie!"

Merknad:

Uttrykket 'min santen' kjem antageleg frå eit da. 'hille min santen' som igjen har opphav i lågtysk 'hilge Sunte'. 'Hille' og 'hilge' tyder 'heilag' mens 'Santen' og 'Sunte' kjem av lat. 'sanctus' = 'helgen'.

Vårt uttrykk 'min santen' tyder såleis 'min helgen', mens da. 'hille min santen' med norsk ordstilling tyder 'min heilage helgen'. Men dei norske dialektuttrykka 'mi sann' el. 'min sann' som stadfestingstillegg har kanskje gjort sitt til at Vennesla-forma har blitt bare 'min santen' utan 'hille' el. 'helli'e' framføre. 'Min santen' er såleis antageleg eit dialektuttrykk laga med påverknad frå både norsk og dansk tale.

– 'Sann' i det norske 'mi sann' kjem opphaveleg av norr. 'sannr'(m) = 'sanning', 'sannhet'.

Ei kortform av 'mi sann' er bare 'sann' aleine – når me t.d. seier "Å ja sann, du kan så seie." eller "Å nei sann, dær he du 'kje rætt!"

sarre (v)

- gå seint og tungt – t.d. om eit maskineri (Aasen: sarra).

Døme: "D'æ så vidt de sarre og jænge!"

segen (adj)

- trøytt og samansigen etter ein lang arbeidsdag, sliten (Aasen: sigen). – Ordet er laga av verbet 'sige'.

Døme: Han va tæmmeli segen ett' ein lang da' i skauen.

seintost (s,m) - mannsperson som tustar og ikkje får gjort det han skal.
Døme: "Sånn ein seintost du æ. Nå må du se å bli færi mæ å ede!. – Me kan 'kje vænte i de uændelie på dæ!"

Merknad:

Den kvinnelege varianten av ordet er 'seintoste' (s,f). Og ein 'seintost' har den eigenskapen at han er 'seintosten' (adj).

semmår (adj) - uvel, ufrisk; dårleg, simpel, semmer (jfr. sv. komparativform 'sämre').

Døme: "Æ æ litt semmår i da. Æ jænge visst og brygge på ein fårkjøelse". "De va ein semmår mad me fekk te kvells!"

Sette (v) - - setje (Aasen: setja, norr: setja).

sette –setta – setta Døme: "Kåmm, så sette me åss i sofaen, dær æ så godt å sidde!" "He du alt setta potetsane fårr i år?"

Han setta sæ i dæn beste ståolen han konne finne.

Merknad:

Dette verbet er tilsynelatande bøygd svakt i Vennesla-målet (a-verb). Og dette er tilfelle i preteritum og perf. part. (setta - setta). Presensforma (sette) har likevel sterk bøyging fordi ho blir uttalt med einstava tonelag (tonem I) der trykket på fyrste stavinga er sterk mens andre stavinga er trykklett.

Dette samsvarer med uttalen av andre sterke presensformer i Vennesla-dialekten. - Endings-e-en i presensforma er tilleggsvokal (svarabhaktivokal) som t.d. i presensformene 'kjæme', 'jænge', 'finne', 'stænne', 'rænne', 'sidde' som alle blir uttalte med tonem I. – Ivar Aasen kallar slik slakk vokal for ein 'halvvokal'. I lydkrift blir han skriven som ein omsnudd e (ð)

'Sette' er transitivt verb (verb som tek objekt). – Sjå elles verbet 'sidde' nedanfor som er intransitivt (verb som ikkje tek objekt).

Sidde(v) -
sidde – sadd
sede
(sådde)

- sitje (Aasen: sitja, norr: sitja, sv: sitta, da: sidde)

Døme: Du sidde godt i ein leneståol! Dæn spigåren sidde godt! "He dykken sede (sådde) hær længe?"

Merknad:

Perf. Part. av dette verbet er ført opp med to ulike former her ('sede' og 'sådde').

Olav Hagen har bare ført opp 'sede' som form i ordsamlinga si, og dette er nok den eldste og opphavslege forma i Vennesla-målet. 'Sådde' eller former som liknar den (t.d. 'sote', 'sotte', 'såte') finst fleire stader og er truleg danna som analoge (samsvarande) former til andre sterke verb med stammevokallyd på o el. å i perf. part. så som 'bore', 'skore', 'kome', 'stole'.

Ivar Aasen seier fylgjande om dette fenomenet i sin "Norsk Grammatik" (1864): "Paa nogle Steder mærkes en Stræben efter at gjøre flere Ord lige i Supinum (dvs. perf. part.), nemlig ved at sætte o for e – eller omvendt. Saaledes høres i Bergens Stift ofte: gote (for gjete), sote (sete), lose (lese), rokje (reke), gove (gjeve) og fl.; - ved Trondheim derimod beri (for bore), steli (stole), skeri (skore)."

(I sitatet har eg strekt under verbet som blir omtala her). 'Sidde' er elles ei perf. part.-form som nok i stor grad har teke over for 'sede' og 'sådde' i dagens Vennesla: "Æ he sidde hær længe".

'Ligge' har ei bøyning som er laga etter same mønster som 'sidde': ligge – ligge – lå – leie (el. lågge).

Men også her bruker nok mange i dag ei yngre partisippform 'ligge', - kanskje etter påverknad av bokmålsforma 'ligget': "Han he ligge på sofaen hale da'en!"

- sifua** (adj) - uttrykk som blir brukt om ein mann som har bukser som ikkje blir haldne skikkeleg oppe, men sig nedover hoftene slik at det ser ut som om bakenden er sid.
Døme: Ikkje hadd' 'an sele te å hålle boksane oppe, og ikkje hadd' 'an livreim. Så de va 'kje rart 'an va sifua.
- sjabår** (adj) - ufrisk, halvsjuk, skral, dårleg, ussel (nederl. 'schabberig'. Jfr. også eng. 'shabby' og lågty. 'schabbig' med tydingar som 'sjofel', 'lurvet', 'ussel').
Døme: Han va så sjabår at 'an ikkje årka å gå på arbei.
- sjebbe** (s,f) - ferskvass-fisk med rutt skinn, og med skarpe piggar på m.a. ryggfinnen, åbor, tryte; nasevist og dyktig kvinnfolk.
Døme: De va møte sjebbe i Skulebårvanne føritia.
 "Ho dærre Marie æ litt a ei sjebbe. Mannen hosses he 'kje ståort 'an skoll' 'a sagt dær i går'en!"
- sjebe** (v) – sjebe - ordne, stelle til, vise framferd, skipe (Aasen: skipa, norr: skipa).
 -sjebte – sjebt
Døme: Før me reiste heim ifrå hytta, sjebte me fint ett' åss.
 "Nå må dykken sjebe dykken greitt i selskabe!"
 Ho hålt på å sjebe sæ te 'o skolle møte kjæresten.
Merknad:
To ord som heng saman med dette verbet, må nemnast her: 'sjebels' (s,m) = skipnad, ordning, system: "Sånn ein sjebels skolle du allri ha sett!" (om ei ordning som oftast er negativ og heilt utom vanleg folkeskikk).
 - 'sjebeli' (adj) = ordentleg, ryddig, skikkeleg, skipeleg:
 "Æ lige best å vere sammen mæ sjebelie falk", sa Jåon.
- sjeggesåbe** (s,f) - barbersåpe.
Døme: Han måtte kjøbe ny sjeggesåbe så 'an konne få ragt sæ årantli.

- sjeine (s,f) - flat liten stein som er lagleg å få til å hoppe bortover vatnet.
Døme: Neri strånna finne gudongane allti fine sjeine.
- sjeine (v) - - å kaste ei 'skeine' slik at ho hoppar bortetter vatnet, fare skeivt og vinglande bortetter (norr: skeina).
Merknad:
Ei meir opphavelege tyding av verbet er 'skjere el. rispe i huda', 'strefe skeivt' – noko som greitt kan peike mot vår bruk av ordet her: Gutungen som driv og "sjeine" med desse fine flate steinane sine, snertar eller rispar borti overflata på vatnet. Og steinen fær skeivt og vinglande av garde om det er aldri så lite med bylgjer på overflata.
- sjeis (adv) - dårleg, utan å lykkast, uheldig, ille (frå ty. 'Scheisse' (s,f) = lort, skit).
Døme: Me trudde de skulle bli et godt ekteskab mellom Jåon og Berte, mæn de jekk sjeis.
- sjeise (s,m) - jern med stålkant som ein festar under skoen for å kunne gli bortover isflata, skeise (Aasen: Skeisa).
Døme: Sjeisane mine hadde ein kroll framme. Dærfårr kalte me di krollsjeise.
Merknad:
*Ordet kjem frå nederl. 'schaats' via eng. 'skates' (pl) som også heng saman med det lågtyske 'Schake' som tyder 'skank' eller 'lår'; 'lårbein'. – 'Skank' har også tydinga 'legg'.
Den danske avleiinga av ordet blei 'skejte' som seinare utvikla seg til 'skøjte'. Her finn me opphavet til vårt 'skøyte'.
Dei eldste skeisene blei laga av leggbein (skank) hos store dyr, t.d. hest. Bein-skeisene festa dei under føtene med skinnreimer, og så skuvde dei seg framover på isen ved hjelp av piggstavar. Sånne primitive skeiser blei brukte i*

Norden i norrøn tid og hadde då namnet ''isleggr'. Ordet 'islegg' er kjent i enkelte dialekter hos oss den dag i dag.

sjele(v) - sjele - halde frå einannan, skilje; vedkome (Aasen: skilja, norr: skilja, da: skille, lågty: schelen).
- sjelte – sjelt
Døme: "Du må sjele dei tåo slåsshanane!"
"De sjele væl 'kje dæ om æ kjene gåoe pænge!"
(Merk: 'sjelvei' = stad der ein veg deler seg i to).

sjella (adj. og adv.) - som ikkje hender ofte; ein og annan gong, no og då, sjeldan (Aasen: sjeldan, norr: sjaldan, bm: sjelden, sv: sällan, eng: seldom, ty: selten).
Døme: "De dær va et sjella påfonn!" "D'æ sjella du kjæme på besøg nå fårr tia. – He du de trabelt?"
Her kjem eit lite rim som ungane bruker mykje:
"Go' kvella, go' kvella! Æ sere dæ så sjella!"

sjenne (s,f) - stjerne (Aasen: Stjerna, norr: stjarna, sv: stjärna, ty: Stern, eng: star, lat: stella).
Døme: De va ein fin kvell mæ folllt a sjenne på himmelen.
Merknad:
Ordet er ei gammal Vennesla-form som neppe er i bruk hos oss i dag. Men det er framleis levande lenger inn i landet – i Setesdal og Øvre Telemark – saman med forma 'sjønne'. Rota til ordet er truleg eit 'ster' med tydinga "strø" (jfr. eng 'star') – noe som minner oss om ein klar natthimmel som ser ut til å vere strødd med stjerner.

sjinnbarli (adj) - tydeleg, klar, livaktig (ty: scheinbar = tilsynelatande).
Døme: "Æ tykte så sjinnbarli de va Jåon æ så sjimten a i sta".

sjur (adj) - med smerter i muskulaturen når du har arbeidd hardt, lemster, stiv, støl, gangsperr.
- med for mykje friksjon, dårleg (om gli på skia) (Aasen: skjur).

Døme: - Pedår va tæmmeli sjur ette dæn lange turen på heia. - Sjiane va så sjure at 'an måtte gå nerøve bakkane.

sjurte (s,f)

- klednad til overkroppen, laga av tynt tøy, med krage og lange ermar, med knapping framme frå halsen og heilt ned, og som oftast brukt av menn, skjorte (Aasen: Skyrta, norr: skyrtá, eng: shirt, ty: Schürze = forkle).

Døme: Per fekk ny sjurte te jul. Ho va kvíd mæ stív krave.

Merknad:

Eit eldgammalt angelsaksisk adjektiv 'scort' (= kort) ligg til grunn for dette ordet.

Me talar altså om ein kort klednad som i norrøn tid til vanleg hang utanpå buksa. I dag går "sjurta" som regel ned i ytterbuksa.

Ordet er elles i familie med 'skjørt' (eng 'skirt') som au er ein kort klednad.

Desse orda høyrer saman med verbet 'skjere' (jfr. ty 'scheren' og eng 'shear' = 'klyppe'). Det er såleis tale om avskorne kledeplagg.

Vårt "moderne" 'shorts' er au ei nemning som høyrer denne ordfamilien til. Men denne gongen er det buksene som er avskorne. – Og kanskje blei den fyrste skjorta og det fyrste skjørtet laga ved at den heile klednaden (kjolen t.d.) blei skoren av og gjort kortare – og dermed lett og ledig å lee seg i. – Og likeeins med den fyrste shortsen som frå fyrst av truleg var ei vanleg langbukse som beina blei klyppte av på når dei var blitt slitne og svært bøtte på knea. Mange shorts blir laga slik den dag i dag.

'Sjurte' er den gamle forma for dette plagget både i

Vennesla og i mange bygder både aust og vest for oss.

Forma er framleis i bruk hos oss, men 'sjorte' er likevel den vanlegaste nemninga i dag.

sjyde (v) - fyre av eit våpen, dynamittladning e.l., skyte
sjyde-skaud (sjøyd) (Aasen:norr: skjota, norr: skjóta, eng: shoot,
-skåde (skjøde) nederl:schieten, ty: schiessen).

Døme: Harald skaud (sjøyd) inn jula mæ tri skåd ifrå hagla.

Merknad:

Presensforma 'sjyde' har einstavings tonelag (tonem 1) som er eit kjennemerke for dei sterke verba. (Infinitiv har tonem 2). Dialekten vår har to ulike former av dette verbet i preteritum og perf. part. 'Sjøyd' – 'sjøde' er døme på yngre former som breier seg ut i fleire dialektar i dag. – Me har ein del sterke verb med rotvokal y i infinitiv som har eit liknande vokalskifte som 'skyde' - t.d. 'fryse', 'ryge', 'stryge', 'bryde'. – Meir inngåande omtale av desse verba finn du elles i årsskriftet for 1986 (s. 42).

Som ein kuriositet nemner eg at dei i Øvre Telemark har eit adjektiv 'skjot' som er laga av verbet 'skjota'. Dei seier t.d.: „Han Bjørn er ein skjot skiløypar!“ – Då gjeng det fort!

sjæbe (v) - lage grimasar, vrenge munnen og rekke tunge, - særleg om born som er sinna for eitt eller anna.

Døme: Veslejenta sjæbte stygt då ho ikkje fekk lov te å kjøbe meir is.

Merknad:

'Sjæbe' er svakt verb. Formene både i infinitiv og presens blir uttalte med tonem 2 (tostavings tonelag). Dette skil seg frå dei sterke verba der infinitiven blir uttalt med tonem 2 og presensforma med tonem 1 (jfr. 'sjyde' ovanfor). Her har me eit trygt skilje mellom opphavleg svake og sterke verb.

Det danske (jydske) 'skæbe' tyder 'vrenge andletet mot'. Det islandske 'gera skelpur' har same tydinga og siktar til forma på munnen hos eit barn som er fornærma og held på å grine. 'Skelpur' (utt.: 'sjelpur') er fleirtalsform til 'skelpa' som er nemninga på eit boga merke som t.d. eit holjern lagar. – Ein tenker seg at 'sjæbe' kjem av eit gammalt verb 'skjelpa'.

sjæl (pron) - på eiga hand, utan hjelp, sjølv (Aasen: sjølv, norr: sjalfr, Vest-Telemark: sjav (m) – sjov (f) – sjavt (n) – sjave (pl), sv: själf, da: selv).

Døme: Ho sydde kjåolane sine sjæl.

sjævilla (s,f) - Noko ein gjer av eigen fri vilje; det å vere fri til å fylgje sin eigen vilje, dum og unødvendig gjerning, sjølvvilje (Aasen: Sjølvvild, norr: sjalfvili, Vest-Telemark og Setesdal: 'sjavilla' el. 'sjavili').

Merknad:

Det er snautt at dette ordet er i dagleg bruk hos noen i Vennesla nå. Men det høyrer heime hos oss og mange andre bygder på Agder frå gammalt av, og hos eldre folk er det nok levande enkelte stader framleis. – Vest-Telemark-forma 'sjavilla' er mykje i bruk der ho høyrer heime. Adjektivet til 'sjævilla' er 'sjævilsi' som tyder noe slikt som 'frivillig, men dumt', 'unødvendig'.

sjøvår el. sjevår (adj) - tynn og sprø, som har lett for å gå i sund, spinkel og hjelpelaus (Jfr. sjevre (v) = blafre, slå att og fram (t.d. om segl), eng: shiver = skjelve, blafre).

Døme: "Du må vere fårrsikti mæ de glase dær! D'æ veldi sjøvårt. Nyklekte fogl' onge ser veldi sjøvre ud.

sjåg el. sjog (s,n) - sus, brus; stor fart, sjog.

Døme: Langt bårti skauen hørte me sjåge (sjoge) a årrfoglane. De jekk som et sjåg på kjælke nerøve bakkane.

sjågar (s,m) - vifteomn.

Døme: Då me setta sjågaren på foltt, blei de snart varmt.

Merknad:

Dette er eit nylaga ord som dei bruker på Eikeland. Åse (Eikeland) Jortveit har kome med det. – Eg synest det er så treffande at eg tek det med her.

sjåge el. sjoge (v) - lage ein fresande el. susande lyd, bruse.

- arbeide raskt – med mange lydar og store rørsler (Aasen: sjoga).

Døme: Årrhanen sjåge (el. sjoge) nå 'an leike.
Ho sjåkte i vei mæ husarbeie.

skabelåon (s,m) - merkeleg skapning, skikkelse, skabelon.

Det tyske 'Schablone' (= utskore mønster, modell) ligg til grunn for ordet. 'Schablone' kjem i sin tur frå fr 'echantillon' (= prøve, modell).

I skriftspråket vårt har ordet forma 'sjablon' og ber same tydinga som det tyske ordet..

Døme: "Hå æ de fårr slags skabelåon som kjæme gåanes oppøve bakken, tru? – De kan 'kje vere Nils, væll?"

skaberakkels (s,n) - ting som ser stygg og uformeleg ut, underleg framtoning, skaberakk.

Døme: - "Æ de du som he lagt detta fæle skaberakkelse? – Hå ska du bruke de te?"

- Han ser ut som et skaberakkels i dei klæane!

Merknad:

Opphavet til ordet er det tyrkiske 'caprak' som er namnet på eit kunstferdig utsauma hestedekken. Via polsk fekk ordet den tyske forma 'Schabracke' (eldre: 'Schabrack') som igjen ligg til grunn for vårt 'skaberakk'.

'Skaberakkels' er lokal form med ei ending (-els) som understreker det negative innhaldet i ordet. – Noe liknande finn me i Vennesla-formene 'merakkels' og 'sjebels'. Alle desse tri orda er folkelege former som meir eller mindre har mista dei opphavlege tydingane og er i staden brukte på ein påfallande måte for å få fram særskilde (og ofte negative) trekk ved det dei skal fortelje:

- "Æ de du som he lagt detta fæle skaberakkelse?"

- "D'æ et merakkels at de jænge væll!"

- "Hær æ 'kje sjebels på noe i detta huse!"

- skau (s,m)** - område der det veks tre, skog (norr: skógr, da: skov, sv: skog, angelsaksisk: scaga = krattskog).
Merknad:
Lydmessig ligg ordet ganske nær det danske 'skov', og den spesielle forma kan ha utvikla seg derifrå.
Ordet heng elles saman med 'skage' som tyder 'noe som stikk fram el. skyt i vêret' (jfr. særnamnet Skagen som både er namn på ein langstrekt og velkjend odde i Danmark – og namn på ein gard innmed eit framstikkande fjell i Luster i Sogn, det same gardsnamnet som ligg til grunn for seternamnet Skagastølen og fjellnamnet Skagastølstindane).
- skaugabe (v)** - rope høgt og fritt – utan å take omsyn – slik ein kann gjere det når ein er langt til skogs.
Døme: "Du trænge væl 'kje skaugabe fårde om du æ sinna. Fålk i nabohusane konne ju høre dæ!"
Merknad:
Ordet kan au henge saman med verbet 'skaua' som Hans Ross nemner i si "Norsk Ordbog" (1895) med tydinga "raabe i vilden Sky, helst af Kaadhed". Verbet fann han i Hardanger.
- skodre (v)** - lage ugreie for ein som held på med eit finarbeid, skiple (Aasen: 'skutra' el. 'skutla', norr: skutla = skuve til sides).
 Jfr. 'skonse' nedanfor!
Døme: "Du ser ju æ skrive brev! – Nåde dæ om du skodre mæ!"
- skonse (v)** - støyte borti, skubbe (Aasen: skunsa, norr: skunza).
Døme: "Nå må du 'kje skonse bårti Gonil mæns 'o pønte blaudkaga!"
- skule (s,m)** - ein stad der ein gjev undervisning, opplæring, skole (Aasen: skule, norr: 'skóli' el. 'skúli', eng: school, ty: Schule, lat: schôla).

Merknad:

Ordet er opphavelig gresk med tydinga 'fritid', 'det å vere oppteken i ledige timar med "ånedelege syslar"'.

Kvar forma 'skule' (med rotvokalen u) har opphavet sitt, er ein ikkje sikker på, men det finst nederlandske dialektar med denne rotvokalen i ordet. Likeeins finn ein han i ein svensk dialekt. Og det engelske 'school' har ein uttale av rotvokalen som ligg mellom vår (lange) o og u. – Ein påverknad derifrå kunne for så vidt slå båe vegar (mot o eller u) når ordet skulle tilpassast vårt heimlege lydsystem. – Noe tilsvarende kan seiast om den "europeiske" uttalen av tysk u i 'Schule'.

skrabekage (s,f) - yngste barnet i ein syskenflokk – fødd fleire år etter den nest yngste, "etterpåsleng".

Døme: Per va skrabekaga i famelien. De va dærfårr 'an va så bårtsjæmt.

skramlekasse (s,f) - kjøretøy som er gammalt og skranglete.

Døme: Bilen 'an kjørte va ei gammel skramlekasse. Han hadd' ikkje rå' te no ant.

skravlebytte (s,f) - person som er fæl til å skravle, - prate fort og høgt om alt og ingenting, pratemakar.

Døme: Berit va litt a ei skravlebytte. Ho prekte så fårt at de va umauli å fye mæ.

Merknad:

'Skravlekåpp' er au eit uttrykk som er mykje brukt i Vennesla. Det har omlag same meininga som 'skravlebytte', men blir nok mest nytta når born skal irettesetjast fordi dei skravlar fælt og er urolege.

skrobb (s,m) - ulv, varg, skrubb (Aasen: Skrubb, norr: skrubbi).

Døme: Skrobber æ fæl te å drebe sau.

Merknad:

'Skrubb' med tydinga 'ulv' finn me opphavleg bare sønnaffjells. Meir alminneleg tyding er 'barsk og morsk person' eller 'gammal skrin mann'.

Ordet 'skrub' er brukt til å fortelje om rufsut og grovlagd utsjånad eller om ru og grov overflate - noko som høver på ulven med sin ofte magre kropp og strie og grove pels – eller på t.d. skrubbsopp med si ru og grove overflate.

skrobbsolten (adj) - svært svolten, svolten som ein ulv, holsvolten.

Døme: Han va skrobbsolten då 'an kamm a heia.

Merknad:

Det er naturleg å tenkje på 'ulv' når ein ser forstavinga 'skrob-' i 'skrobbsolten'. Men 'skrob-' kjem her av ei dansk forstaving 'skrup-' som er laga av verbet 'skruppe' med tydinga 'buldre', 'boble'.

Når du er svært svolten, så boblar og buldrar det i magen. 'Skrup-' er ei forstaving som skal forsterke sjølve hovudordet - slik det t.d. er i 'skrupfed' som tyder 'smellfeit'.

skroll (s,m) - krok, krumming, topp, pukkel (Aasen: skrull).

Døme: Han så 'kje fræsk ud - mæ udståanes mage og skroll på ryggen. Han va rætt og slett blitt skrollrygga.

Merknad:

Ordformene 'skrøll og 'skrøllrygga' er au brukte i Vennesla. Ø-lyden har truleg kome inn med påverknad av orda 'krølle' eller 'krøll' som er danske former.

skrækkeli (adj) - forferdeleg, skræmande, nifs, stygg (ty: schrecklich).

Døme: "D'æ ein skrækkeli farve du he fått på huse ditt, tykk' æ!"

skrællinge (pl,ub)- matavfall, avfall særleg etter poteter, grønsaker og frukt som har blitt skrelt. Ordet er laga av 'skrælle'(v) = ta skalet av på frukt og grønsaker.

Døme: Erling hadde mange grise som 'an fåora opp på skrællingane frå husane ront fårbi i heil nabolage.

skrøbeli (adj) - som har lett for å gå sund, skøyr, skral, veik, dårleg, skrøpeleg (Aasen: skrypleg, norr: skrypr = forgjengeleg, sv: skrøplig).

Døme: "D' æ ein skrøbeli farkåst du he dær. Æ tår 'kje legge ud i dæn, kan du sjønne!"

skrømme (v) - skremme, gjere redd, støkke (Aasen: skræma, norr: skræmast = rømme, flykte).

Døme: Småbånnane bli skrømt mæ 'bøken' får å få dei te å bli greie.

Merknad:

Vennesla-forma av ordet (i infinitiv)) har opprinneleg den lange rotvokalen som i norrønt. I dag seier mange 'skrømme' med kort rotvokal og lang konsonant (mm).

skåll (s,f) - skodd el. skodde, tåke (Aasen: Skoll, Skodda, sv dialektar: skadda el. skadd, færøysk: skadda).

Døme: Skålla lå så kjokk at me jekk åss vill på heia.

Merknad:

'Skodde' er i slekt med gotisk 'skadus' (= 'skugge'). Jfr. også eng. 'shadow' el. 'shade' og ty. 'Schatten'.

Rotvokalen a i desse orda gjer sitt til at Aasen kommenterer slik: "Formen 'skadda' er maaske den ældste" (Sjå den svenske og færøyske forma ovanfor!).

I Vest-Telemark og Setesdal finst mange ord med overgangen ll > dd, noko som språkhistorisk ligg langt tilbake i tid. Døme: kall > kadd, hellar > heddar, fjell > fjedd el. fjødd, full > fudde, alle > adde.

'Skåll' har motsett overgang (dd > ll), og den er spesiell.

Det er eit fenomen som er kalla falsk analogi, som ein altså finn litt av i Vennesla-målet og andre meir kystnære dialektar på Agder.

Til substantivet 'skåll' har me eit adjektiv 'skålla' (med tostavings tonelag) som tyder 'tåkete'.

skåode (v)

- drive ein robåt fram med akterenden fyrst ved at ein skuver på årene. Roaren kan då sjå i den retninga han skal utan å vri på hovudet (Aasen: skote, norr: skotte).

Døme: Nå me te opp fiskegånane, må dæn som sidde mæ årane, skåode heile tia.

Merknad:

Den vanlegaste tydinga av 'skote' (v) er "stake ein båt fram ved hjelp av ei skote". 'Skote'(s) er nemninga på ei lang stong som er lagleg for denne jobben t.d. i grunne elveløp og kanalar.

skåorænsle (s,f)

- islâm el. isrensle der ungane har moro med å gli på skorne (Aasen: Rensla, norr: renzl).

Døme: I skulegåren lagte bannane ei skåorænsle på øve ti metår.

skåobesparels (s,m)

- små runde jernflak med to-tri piggar – til å "spikre" fast under lêrskorne så solen ikkje skal slitast for fort (bm: skobespar).

Døme: Onne krigen hadde me tett i tett mæ skåobesparelse onne skåoane. – De klapra fælt nå me jekk på semæntgålv!

skårre (v)

- bremse med føtene når ein får for stor fart. Dette gjeld særleg når ein akar med kjelke eller spark i bratte bakkar.
- Men ein må ikkje 'skårre' når ein akar på flat veg eller bortetter ei isflate.

Døme: "Nå må du skårre så me ikkje kjøre rætt i husveggen!"

"Ikkje skår så! D'æ så tongt å sku sparken atte!"

Merknad:

Den alminnelege tydinga elles av ordet er 'gli / renne på is' (Aasen: skorra). Svensk 'skurra' el. 'skorra' tyder 'fare med stor fart'. Ordet er lydhermande med tydinga 'skrape'. 'Skarre' og 'skurre' er ord med same lydhermande innhald. I Aust-Frisland har deira heimlege 'schurren' tydinga 'fare raskt bortetter ei flate så det gjev skrapande lyd'.

slabbedask (s,m) - slask, slubbet, mannsperson som går rundt og gjer småvondt og ikkje gidd å gjere nyttig arbeid (eng: slapdash = person som er uvøren og forhasta i alt han gjer). Fyrsteleddet er eit verb 'slabbe' som tyder 'søle' (med ei eller anna væske), 'smaske', 'slurpe', 'slikke'. – Sisteledet kan kome av verbet 'daske' som også har tydingane 'gå tungt', 'daffe'.

slag (s,m) - art, sort, type (Aasen: Slag (s,n), norr: slagr (s,m), ty: Schlag (s,m)).
Døme: "Æ skolle jønne ha ein gåo del eple a dæ. – He du ein slag som æ sød og gåo? – Dæn kjøb' æ ei kasse a. Og så fær æ tåo kjilo a vær a dei andre slagane du he".

Merknad:

Fleirtalsforma 'slagane' har tonem 2. Innkjekjønnsordet 'slag' (= dask, klask) har også skriftleg form 'slagane' i bunden form fleirtal, men blir uttalt med tonem 1. Opphavleg g er "svak" i dialekten vår og kan falle vekk i enkelte ord (t.d. i ordet da' = dag), men me held altså på han i 'slag'. I dialektane sør for oss, ute ved kysten, blir g borte også i dette ordet. Der seier dei: "Hå sla' har du der?"

slangne (v) - bli litt fuktig, slå seg (Aasen: slagna, norr: slagna = skvalpe skvette).
Døme: "Æ tru æ la' klæane henge ude te dei he slangna, så slepp' æ å dynke dei nå æ ska stryge".

- sled (s,n) - slit, strev, møde, hardt arbeid (Aasen: Slet el. Slit, norr: slit).
Døme: De va et sled å vere lastehåggår i gamledae!
 (Jfr. adjektiva 'sleden' = sliten, trøyyt; velbrukt – og 'udsleden' = utsliten; ubrukande)
- slå (v) - slå, banke, vinne over – osv. (Aasen: slaa, norr: slá).
 - slære – slåo Døme: Han slåo neven i båore så de smalt. Per slære alle
 - slått (sleie) konkurrentane i håpp-bakken. "Nå he me sleie (slått) hale
 jāore alt, så nå kan dykken bjønne å sette opp hesje."
- slårpe (s,f) - tjukk blandingsvæske , søyle, gjørme (Ross: Slurpa).
Døme: "Hå slags slårpe æ de du he oppi dønnæ gryda?"
 "D'æ meininga de ska vere brun saus og kjøddkage".

Mauraasen

I Venneslands Skog er en Aas, som heder Mauraasen. Navnet skal komme af maure d.e. Myrde. Der var nemlig engang to Gjetere, som øvede sig i Beltespænding, og dette holdt de paa med saalenge, indtil de dræbte hinanden.

Å sjeise på nåttgammel is.

Språkprøve av Olav Jortveit

I årane onne og rætt ette krigen hadde me none brennkalle vintre. Då hente de at isen frøys te i elvestrøymen mellom Revia og Måseimåonen sånn at me fekk ei brei råg lige nerenfårr Nesådden dær vanne frå fjåoren rænne nerøve dei fyste gronnane. Då kåmm som regel ein flåkk mæ svane fårr å beide på bonngrase dær. – Me va allti nysjærrie på svanane. Dei va smellanes fine, - og ståore og stålte.

De va jønne i slotten a januar og bjønnelsen a februar at me hadde mange sånnone klare, stille og brennkalle nette då isen te og mæ la sæ tværs øve elva i strøymen udenfårr Revia og jåore te at råga åvenfårr blei mindre fårr vær da. Isen var blank stålís som frista bannane te å prøve sjeisane. Og gudongane dønn gånge va akkorat som dei æ i da: Dei skolle prøve sæ, skolle se hå langt ud imåod råga dei vågte å sjeise uden å gå jømmel isen.

Detta sammen mæ nysjærriheden fårr svanane jåore te at none vågte sæ heilt ud på isen som hadde lagt om nåtta.

Svanane va nysjærrie dei au, og kansje litt sinna på våghalsane. Fårr nå du nærma dæ iskanten, kåmm dei sømmanes innøve imåod dæ. De va som dei ville seies: "Se å pel dæ vekk! Hær æ de våres plass!" Og ett' ei stonn så jekk de ju som de måtte gå. Ein a dei gudane som hadde mest løst te å vise sæ fram, strækte sæ mæ de eine beine heilt ud imåod iskanten. – Då bjønte de å knage, og plutseli lå 'an dær og baksa i vanne. Han skreig te og trudde væl at nå vill' 'an drongne. Mæn så ståo 'an bonnen! – Vanne råkk et godt stykke opp på brystkassa hanses. Han va ein sprætten gudonge som tåo tag i iskanten mæ éi gång og sparka ifrå. Han blei ligganes på magen mæns 'an spradda og sjøyv ifrå mæ beinane i vanne og dråo sæ mæ våttane innøve isen. Då 'an sjønt' at 'an va bærga, bjønt' 'an å grine. Og han grein heile tia mæns 'an kåmm sæ på beinane og sjeiste a gære så fært 'an konne. Dei andre bannane fydde lige bag 'an. Mæn hær va så kallt i lofta at klæane hanses bjønt' å fryse te is og blei veldi stive. Og då 'an jekk oppøve elvebakken – mæ sjeisane på -, va boksebeinane nesten stive som åmsrøyr. Og då jekk de seint!. Mæn heldi-vis hadd 'an 'kje lang vei heim. – Måora møtt' 'an i døra og fekk 'an inn i foll fart fårr å tin' 'an opp og trøst' 'an.

Dær va visst 'kje fleir gudonge som vågte sæ ud på nåttgammel is ette dettæ, - ikkje dønn da'n ijallfall!

Vennesla Historielag.

Årsberetning for perioden

20. mars 2001 – 4. mars 2002

Styret i perioden har bestått av:

Jørdis Hodnemyr - leder
Bjørn Robstad - nestleder
Kåre Nordhagen - kasserer
Inger Einstabland - sekretær
Arne Krogstad - styremedlem
Arne Skov-Skov ”
Lillemor Grundetjern ”
Anne Berit Baardsen ”
Georg Hagstrøm ”

Virksomheten:

Medlemstallet er nå 156, og lagets medlemmer oppfordres til å verve nye.

Dette året er det avholdt 6 styremøter der ca. 30 saker er behandlet.

”Nytt fra historielaget” ble sendt ut i september.

Tilstelningene – to vandreturer, to lagskvelder, olsokfeiring og førjulskveld, har alle hatt god oppslutning.

Dette året ble det gitt ut årsskrift.

Årets vennskapsbesøk var i Vennesla. Det kom representanter fra Odder, Salo og Katrineholm.

Litt om de forskjellige arrangementene:

20. mars – årsmøte i Husmorhuset.

Regnskap og årsberetning ble godkjent. Valgkomiteens forslag til leder, styre med vararepresentanter, revisorer, valgkomité ble vedtatt. Odd Jørgensen fortalte litt fra Arkivet ”under krigen”, og hvordan Arkivet skal brukes nå.

Tur til Sletthei 21. april.

31 voksne og 7 barn var med på denne turen. Olaf Ingebrethsen orienterte litt.

Vennskapsbesøk 7-10 juni.

Historielaget hadde besøk av to representanter fra både odder, Salo og Katri-
neholm. De bodde privat hos laget, og vi hadde delvis eget program for våre
gjester.

Olsokfeiringen.

Ca. 150 mennesker var møtt fram. Trygve Jortveit fortalte om barneår i Ven-
nesla. Bjarne Nygård spilte trekkspill. Det var utlodning, kaffesalg og ulike
aktiviteter. Kvelden ble avslutta med bål.

Tur til Slottet 15. september.

Det var 14 deltakere på turen. Oddbjørn Årdalen fortalte om Paulenskogen.
Jørdis og Trygve fortalte om husmannsplassen.

Lagskveld på Løa 25. september.

Ca. 50 personer var tilstede. Ragnhild Eidet Hansen sang gamle voggeviser.
Lodin Aukland kåserte om "Barnevandringa på Sørlandet" – et av de mørkes-
te kapitler i Sørlandets historie.

Førjulskvelden på Løa 11. desember.

Ca. 70 personer var tilstede. Karin Reinertsen spilte trekkspill, sang og fortal-
te historier. Trygve Jortveit presenterte årsskriftet. Menyen var julebuffet,
kaffe og riskrem.

Utsendinger:

Laget har vært representert med:

Arne Krogstad i Stiftelsen Vigeland Hovedgård.

Georg Hagstrøm i Venneslastua.

Inger Einstabland
sekretær

